

SLOVENSKI

vestnik

GLASILO SLOVENSKE KOROŠKE

IZ VSEBINE

VAŽNO OPOZORILO
VSEM KOROŠKIM MOHORJANOM
ISTRA IN REKA STA SE VKLJUČILI
V JUGOSLOVANSKO PETLETKO
NEW YORK Z IN BREZ NEBOTIČ-
NIKOV
SLOVENSKA LJUDSKA NOŠA

LETNIK III.

DUNAJ, V PETEK 9. I. 1948

ŠTEV. 2 (95)

Imperializem
naš največji sovražnik

Nikakor ni bil slučaj, da je tovariš Prušnik o priliki odkritja spomenika padlim partizanom v Velikovecu govoril pred zbranimi množicami o načrtih in namerah mednarodnega imperializma.

V tretjem letu po zlomu nemškega fašizma in njegovih satelitov postaja vedno bolj očitno, da prevzema zapadni imperializem v obliki ameriških in angleških monopolov idejno dediščino vojaško sicer razbitega, vendar politično še nikakor ne izkoreninjenega nacifašizma. Kot se je nemški nacizem v svoji ekspanzivni napadalnosti posluževal zlaganih gesel o potrebi življenjskega prostora, da bi utemeljih osvajanje tujih ozemelj, tako danes ameriški monopoli stremijo za tem, da bi si s pomočjo dolarske diplomacije v obliki Marshallovega plana in Trumanove doktrine zagotovili tržišča in podredili razrvana narodna gospodarstva evropskih in drugih narodov in jih s tem tudi oropali njihove politične samostojnosti. Pri izvajanju ekspanzivne politike se poslužujejo rafiniranih oblik, ki se pa v bistvu ne razlikujejo od metod nemškega fašizma. Pri tem je treba ugotoviti, da zapadni imperialisti odvržejo vse krinke tam, kjer naleti njihova zasužnjevalska politika na množičen odpor prizadetega ljudstva, ki ni voljno žrtvovati svoje svobode. Kot tipičen primer nam lahko služijo Grčija, Kitajska in Indonezija, kjer ljudstvo ni pripravljeno zamenjati nemško-italijansko-japonskega jarma s suženstvom imperialističnim krogom Anglije in Amerike.

Povsod tam, kjer pa je ljudstvo med osvobodilno vojno odvrlo spono tujih zavojalcev, si zgradilo ljudsko oblast, se notranje utrdilo s pomočjo nove ljudske demokracije, pa naletijo na onemogel bes imperialistov, ki so izgubili vse nade, da bi to zemljo še v bodoče izkoriščali.

POGLEJMO POLAZAJ
NA SLOVENSKEM KOROŠKEM!

Britanske zasedbene oblasti, ki ne kažejo nikakih prizadevanj, da bi izkoreninile velenemško miselnost, si prizadevajo na drugi strani, da bi Koroško pretvorili v smislu imperialističnih načrtov zapadnega kapitala v oporišče anglo-ameriškega imperializma. Britanske in avstrijske oblasti na Koroškem so sivozračno razpoložene do narodno osvobodilnega gibanja koroških Slovencev in njihove edine predstavnice vseljidske organizacije Osvobodilne fronte. Z druge strani pa nudijo načrtno podporo fašistični organizaciji BHS in ne ukrepejo ničesar učinkovitega proti Wurfkomandam. Obsodba, ki jo je izrekel britanski vojaški sodnik Cohen nad tovarišem Karlom Prušnikom — Gašperjem, fizični napadi na našo mladino, obsodbe mladinskih funkcionarjev in drugih antifašistov ter napadi Wurfkomand na pripadnike Osvobodilne fronte so samo drobci imperialističnega zatiranja, ki je naperjeno proti našemu narodno osvobodilnemu gibanju. Govor renegata Schumya, grožnje dež glavarja Wedeniga, besna gonja reakcionarnih časopisov in blatenja vsega, kar je napredno, poizkusi razbijanja enotnosti koroških Slovencev, umazana vloga plačanege »prijatelja« koroških Slovencev Mr. Sharpa in vseh njegovih belogardističnih ljubljencev okrog »Koroške kronike« ter izdajalsko delo Podgorca so samo različne oblike namernega podroja-

Veliki uspehi v prvem letu
jugoslovanske petletke

NOVOLETNA POSLANICA MARSALA TITA JUGOSLOVANSKIM NARODOM

Predsednik vlade FLRJ maršal Jugoslavije Josip Broz — Tito je imel ob pričetku novega leta po radiu govor, v katerem je med drugim dejal:

»Minilo je leto 1947. in nastopa novo leto 1948. Za našo deželo ima preteklo leto poseben pomen zaradi tega, ker je bilo to prvo leto našega petletnega plana, prvo leto planskega gospodarstva v novi Jugoslaviji. V tem letu so prišle do izraza ogromne ustvarjalne sile naših narodov. Do izraza so pa lahko prišle edino pod novimi pogoji našega notranjega razvoja, tako gospodarsko kakor tudi politično in kulturno, to je v novi družbeni strukturi naše dežele. Samo zato, ker so te ustvarjalne sile naših narodov osvobojene kapitalističnih, izkoriščevalskih okovov, so mogle dati v tako kratkem razdobju po pretekli vojni v naši deželi, ki jo je okupator tako opustošil, doslej nevidene rezultate pri graditvi.

Kljub nekaterim slabostim in negativnim stranem v raznih panogah naše gospodarske delavnosti so uspehi, ki so bili doseženi v tem zares kratkem obdobju, to je v letu dni, na vseh področjih gospodarske, politične in kulturne dejavnosti tako veliki, da je to zares najboljšo jamstvo naših uspehov pri nadaljnjih naporih za uresničenje vsega, kar smo si zastavili kot osnovno nalogo, za doseglo boljše ter srečnejše prihodnosti naših narodov.

Maršal Tito je nato govoril o pomanjkljivostih in slabostih, ki so se pojavile tu in tam v jugoslovanskem gospodarstvu, in poudaril, da je treba govoriti najprej o slabostih in to zaradi tega, ker je to prav tako, če ne bolj važno, kakor če se govori samo o uspehih. »Če je mogoče popraviti in odpraviti pomanjkljivosti in napake, jih je treba odkrivati in vedeti, da je to potrebno ne le tistim, ki jih delajo, temveč tudi vsemu delovnemu ljudstvu, zakaj s pravočasnim odkrivanjem raznih slabosti in pomanjk-

ljivosti dosežemo vzgojni namen: s tem se želi doseči ne le, da se poboljšajo tisti, ki delajo napake in pomanjkljivosti, temveč da posvarimo druge, da jih ne delajo.«

Po konkretnih primerih, ki jih je maršal Tito navedel glede napak in slabosti v prvem letu jugoslovanske petletke, je prešel na poedine panoge jugoslovanskega gospodarstva in pokazal velike uspehe, ki so jih jugoslovanski narodi dosegli v prvem letu petletnega plana.

V rudarstvu je bila v preteklem letu planska proizvodnja uresničena z okrog 104 odstotki. Storitnost je porasla za 120 odstotkov. Celotna proizvodnja premoga v letu 1947 znaša 96,7 odstotka, a republiška 94,7 odstotka, nadalje v črni metalurgiji 109 odstotkov, pri nafti 114 odstotkov, v metalurgiji svetlih kovin 106 odstotkov, v nekovinski 102 odstotka. Celotna proizvodnja v rudarstvu pa znaša 104 odstotke.

V kmetijstvu je bil setveni plan žita realiziran za 99,2 odstotka. Lanskoletni proizvodni plan za žito je zaradi tega, ker je koroza dobro obrodila, presegel desetletno povprečje za 2,4 odstotka.

Plan zvezne industrije je bil v 11 mesecih leta 1947 za 106,5 odstotka izvršen. V republiški industriji je bilo izpolnjeno 94,5 odstotka, tako da je bil plan skupno zvezne in republiške industrije izpolnjen za 99,8 odstotka. Hidrocentrale in kalorične elektrarne so dosegle v planu 103 odstotke brez tistih malih elektrarn, ki obratujejo v industrijskih podjetjih. Proizvodni plan za les in lesne izdelke je bil izpolnjen do 93,6 odstotka. V prometu je bil plan leta 1947 presežen glede prevoza potnikov, nakladanja in razkladanja blaga, zgrajeno je bilo 275,2 km novih prog, razen tega položeno 71 km tira in obnovljeno 75,5 km železniških prog. Pri vsem niso vštete gozdne železnice, ki jih je tudi bilo precej izgrajenih. Dalje je bilo zgrajenih ali obnovljenih 165 malih železniških

mostov v dolžini 5 do 30 m. Zgrajenih je bilo 8 velikih mostov, med katerimi je samo most čez Donavo pri Bogojevu 620 m dolg. Temu je treba prišteti mostove na mladinski progi, ki so skupno 2.267 m dolgi. Razen tega je bilo v prometu preteklo leto zgrajenih mnogo majhnih in večjih železniških postaj, raznih stanovanjskih in drugih poslopij.

V gradbeni stroki je bilo treba l. 1947 zgraditi 200 velikih tovarn, kakor n. pr. v Železniku, Žitnjaku, Litostroj, skopeljsko tobačno tovarno, bosansko industrijo sulfoceluloze in na stotine manjših objektov težke in lahke industrije. Graditi je bilo treba ogromne hidrocentrale, kakor n. pr. v Vindolu, na Vlasini, Mariborskem otoku in mnogo manjših kaloričnih elektrarn in hidrocentral. Treba je bilo začeti graditi cele nove vasi in naselja, ceste in proge ter pristanišča in opraviti mnogo regulacij in melioracij.

Po dosedanjih podatkih je bilo l. 1947 zgrajeno 92 odstotkov planiranih objektov: zgrajenih je bilo 5.349 novih poslopij in 448 gospodarsko industrijskih objektov. Zgrajeno je ali v delu 73.690 kmečkih hiš, razen tega še 1.316 šolskih poslopij in 67 novih zdravstvenih postaj. Zgrajeno in popravljeno je 988 km cest, med katerimi je novih betonskih in s kamnitimi kockami tlakovanih 181 km.

V pomorstvu in trgovski mornarici glede prevoza tega pomembnega blaga in potnikov je plan uresničen za 100 odstotkov, glede graditve in obnove plovniških objektov in tehničnih sredstev pa za 94 odstotkov. Leta 1947 je bilo zgrajene 2.439 m obale.

Združništvo je v preteklem letu v Jugoslaviji številčno vidno napredovalo, to se pravi, da se je povečalo za 146,3 odstotka. Zdaj je 10.296 raznih združenj. Zlasti se je povečalo število kmetijskih delovnih združenj, ki jih je bilo leta 1946 490, leta 1947 pa 793.

Do 30. junija 1947 se je naučilo brati in pisati 415.374 nepismenih, to je nad 20 odstotkov skupnega števila nepismenih v Jugoslaviji.

Do 30. junija je bilo odprtih 2.062 kulturnih domov; od tega jih odpade na vasi 82 odstotkov. Število ljudskih univerz znaša 1.158.

Tudi v radijski službi so v Jugoslaviji v preteklem letu dosegli dobre rezultate. Zmogljivost postaj se je od 48,3 kW v letu 1946 povečala na 98 kW, število naročnikov od 155.113 na 220.256. V kinematografiji, kjer je bilo leta 1939 izdelanih le 10.000 m filmov, so v preteklem letu izdelali 45.000 m raznih umetniških, dokumentarnih in drugih filmov. Medtem ko je bilo leta 1939 le 413 kinematografov, jih je sedaj 635, razen tega je še 32 potujočih filmskih garnitur.

V socialnem skrbstvu je bilo leta 1947 odprtih 255 ustanov za dojenčke in predšolske otroke, za defektne otroke 21 ustanov in 357 raznih drugih ustanov, torej skupaj 663 socialnih ustanov za otroke in 127 za odrasle.

Kar se tiče specialne pomoči, je bilo

čene tudi široke delavske plasti in napredne organizacije mnogih narodov, katerim še ni uspelo, da bi se otresli izkoriščevalnih oblastnikov.

Ustanovitev informativnega urada devetih Komunističnih partij v Beogradu in njegovo delo je velik doprinos k utrditvi miru in preprečitvi imperialističnih načrtov.

V to napredno fronto se je zavestno vključilo tudi ljudstvo Slovenske Koroške pod vodstvom svoje politične predstavnice Osvobodilne fronte. V to fronto smo se vključili zato, ker vemo, da je edino to jamstvo naše narodne svobode, gospodarskega in socialnega napredka. S tesno naslonitvijo na ves napredni svet in tesnim sodelovanjem in povezovanjem z vsemi resnično demokratičnimi silami doma si bomo koroški Slovenci priborili oni cilj, za katerega so naši partizani krvaveli v gozdovih in za katerega je naše ljudstvo doprinašalo žrtve v koncentracijskih in izseljeniških taboriščih: svobodo v Titovi Jugoslaviji.

Andrej H a d e r l a p .

izdano za invalide, za družine padlih borcev, za žrtve fašističnega terorja in za razne socialne ustanove več kakor 4 milijarde dinarjev.

Maršal Tito je nato govoril o uspehih, ki so bili doseženi pri repatriaciji jugoslovanskih izseljencev, o uspehih v turizmu, o planski preskrbi prebivalstva z življenjskimi potrebščinami, o povprečni minimalni mezdi v FLRJ, ki se je v lanskem letu dvignila za povprečno 20,56 odstotka, o izpolnitvi plana v jugoslovanskih financah in naglasil velik prispevek jugoslovanske mladine, ki je s svojim delom na največjem objektu prvega leta jugoslovanske petletke — na prosti Samac—Sarajevo, in na drugih zgradbah prispevala s svojim delom vrednost 3 in pol milijarde din za jugoslovanski petletni plan. Vrednost celotnega prostovoljnega dela na ozemlju FLRJ pa znaša 6 milijard dinarjev.

Na koncu se je maršal Tito v svojem imenu in imenu vse vlade zahvalil vsem, ki so s svojim požrtvovalnim delom prispevali h graditvi države in izpolnjevanju petletnega plana in pozval vse delovno ljudstvo, naj v novem letu 1948 vložijo vse sile pri izpolnjevanju svojih dolžnosti.

»Obračam se na naše rudarje, da nam dajo več premoga in raznih rud naše zemlje; na naše delavce in delavke v težki industriji, da dajo čim več jekla, železa in raznih proizvodov, obračam se na našo slavno mladino, da tudi v tem novem letu da zgled svojega delovnega junaštva in da tudi v tem novem letu pomaga pri izpolnjevanju našega plana. Toda hkrati apeliram na vso našo mladino po šolah, naj se marljivo učijo, kajti

to mora biti njena prva dolžnost, da bo mogla tako čimbolj koristiti naši državi, ki so ji tako potrebni novi, sposobni in zvesti strokovni kadri. Obračam se na vse delavce in delavke, ki izdelujejo gradbeni material: dajte tudi v tem novem letu naši državi čimveč gradbenega lesa, čimveč cementa, čimveč opeke in drugega materiala, kajti to je ogromnega pomena za zgraditev naših mest, tovarn, raznih kulturnih ustanov, stanovanj itd.

Obračam se na vse delovno ljudstvo na vasi, na naše kmete, naj posejejo vsako ped zemlje, da dajo čimveč raznih kmetijskih pridelkov državi, država pa si bo prizadevala, da bodo dobili čimprej in čimveč industrijskih izdelkov, ki so jim potrebni.

Naša ljudska inteligenca, tako na šolah in univerzah, kakor v raznih drugih ustanovah, naj vložijo vse svoje sile za vzgojo naših novih kadrov. To je velika in častna naloga in mi upravičeno pričakujemo, da jo bo naša ljudska inteligenca izpolnila.

Obračam se na našo inteligenco po ustanovah in v administraciji sploh, naj vložijo vse sile pri izvrševanju svojih dolžnosti in onemogoči sleherni birokraciji v naših ustanovah.

Prav tako tudi naše ljudske oblasti ne smejo niti trenutek pozabiti, da so tu zaradi ljudstva in da so ljudstvu odgovorne za svoje ravnanje in svoje delo.

Z globokim prepričanjem, da bomo zgradili našo državo po planu, da bomo zgradili socializem in dosegli srečnejšo bodočnost naših narodov, želim vsemu delovnemu ljudstvu po mestih in vaseh srečno novo 1948. leto!

Ljudski republiki Romuniji so odprta nova pota veličastnih ustvaritev

Romunska vlada je ob abdikaciji kralja Mihaela I. naslovila proklamacijo na romunski narod, v kateri je poudarjeno, da je dobil romunski narod z odstopom kralja svobodo, da si sam izbere novo obliko državne ureditve. V proklamaciji je med drugim rečeno:

»Romunski narod, osvobojen 1944. leta izpod jarma fašističnih zavojevalcev in njihovih slug, je vzel svojo usodo v lastne roke. Romunski narod je z organiziranim, zavednim in odločnim delavskim razredom na čelu — zaveznikom delavnih kmetov, strmoglavil bojarški režim in kaznoval izdajalce narodnih interesov ter odstranil iz državne uprave vse tiste, ki so ščitili interese njegovih zasužnjevalcev.

Romunskemu narodu je na ta način uspelo ustvariti demokratično ureditev, ki se že danes utrjuje.

Monarhija je bila zapreka na poti nadaljnjega razvoja naše države, na poti ustvaritev ljudske demokracije, ki zagotavlja delovnim ljudem naše države materialno in kulturno blaginjo, romunski državi pa neodvisnost in suverenost.

Z odstranitvijo monarhije se odpirajo tudi naši ljudski demokraciji nova pota veličastnih ustvaritev.

Po odstopu romunskega kralja je bila sklicana izredna seja romunske narodne skupščine. Na seji so bili navzoči člani vlade z dr. Petru Grozo na čelu.

Kitajska ljudska armada napreduje na vseh frontah

Telegrafska agencija Nova Kitajska poroča, da enote narodne osvobodilne armade in vzhodne fronte nadaljujejo svoje napredovanje proti jugu. Zasedle so več Kuomintangovih oporišč in uničile tamošnje garnizije. Osvobodile so tudi štiri mesta v bližini Čengčuja, v srednjem delu pokrajine Honan. Osvobodilne sile so zapletle Čankajškovo peto divizijo, ki so jo poslali na pomoč Kuomintangovim četam v bitko, ki je trajala tri dni in tri noči. Kljub tankom in letalom so bile Kuomintangove čete zaustavljene in so izgubile 2.300 mož.

Oddelki ljudske armade za fronto Honan—Šansi—Hopej so prodrli že 150 km globoko v severozapadni Honan. V bo-

to mora biti njena prva dolžnost, da bo mogla tako čimbolj koristiti naši državi, ki so ji tako potrebni novi, sposobni in zvesti strokovni kadri. Obračam se na vse delavce in delavke, ki izdelujejo gradbeni material: dajte tudi v tem novem letu naši državi čimveč gradbenega lesa, čimveč cementa, čimveč opeke in drugega materiala, kajti to je ogromnega pomena za zgraditev naših mest, tovarn, raznih kulturnih ustanov, stanovanj itd.

Obračam se na vse delovno ljudstvo na vasi, na naše kmete, naj posejejo vsako ped zemlje, da dajo čimveč raznih kmetijskih pridelkov državi, država pa si bo prizadevala, da bodo dobili čimprej in čimveč industrijskih izdelkov, ki so jim potrebni.

Naša ljudska inteligenca, tako na šolah in univerzah, kakor v raznih drugih ustanovah, naj vložijo vse svoje sile za vzgojo naših novih kadrov. To je velika in častna naloga in mi upravičeno pričakujemo, da jo bo naša ljudska inteligenca izpolnila.

Obračam se na našo inteligenco po ustanovah in v administraciji sploh, naj vložijo vse sile pri izvrševanju svojih dolžnosti in onemogoči sleherni birokraciji v naših ustanovah.

Prav tako tudi naše ljudske oblasti ne smejo niti trenutek pozabiti, da so tu zaradi ljudstva in da so ljudstvu odgovorne za svoje ravnanje in svoje delo.

Z globokim prepričanjem, da bomo zgradili našo državo po planu, da bomo zgradili socializem in dosegli srečnejšo bodočnost naših narodov, želim vsemu delovnemu ljudstvu po mestih in vaseh srečno novo 1948. leto!

Narodna skupščina je ob dolgotrajnem in viharnem odobravanju ter navdušeni manifestaciji soglasno sprejela zakon o proglasitvi Romunske ljudske republike. Izdajo zakona so poslanci pozdravili z vstajanjem in dolgotrajnim vzkljanjem novi ljudski republiki in demokratični vladi dr. Groze.

Člani romunskega parlamenta so po soglasnem sprejetju zakona o proglasitvi Romunske ljudske republike izvolili Prezidij Romunske ljudske republike.

Vsi romunski listi so objavili na prvih straneh besedilo abdikacije kralja Mihaela in odločbo romunske nar. skupščine o proglasitvi Ljudske republike Romunije. Neodvisni demokratični list »Romania Libera« piše med drugim:

»Na široko so odprta vrata novemu obdobju v zgodovini romunskega naroda. Romunija je postala danes napredna republika. Stoletne težnje in želje v preteklosti zatiranih kmečkih in delovnih množic romunskega naroda so danes uresničene. Po dolgih in krvavih borbah je padla zadnja in največja pregrada, ki je našemu narodu preprečevala to, da bi si ustvaril boljše in srečnejše življenje. Odprava monarhije v Romuniji pomeni veliko krepitev antiimperialistične fronte na svetu in učvrstitev vrst svobodoljubnih narodov v skupni borbi za mir in ljudsko demokracijo.«

jih je bil zlomljen odpor Kuomintangovih divizij na področju Fančenga. Osvobojenih je bilo nad 20 okrajnih mest, obkoljeno pa je važno Kuomintangovo strateško središče. 12.000 Kuomintangovih vojakov in oficirjev je bilo ubitih, ranjenih ali ujetih, zaplenjenih pa nad 200 strojnico in 6.200 pušk, kakor tudi velike količine drugega vojnega materiala in živil.

Kitajska ljudska armada je od pričetka napada na šantunški polotok uničila 65.000 Kuomintangovih vojakov, med njimi 55.000 vojakov redne, 10.000 vojakov izredne vojske. Napad na šantunški polotok, ki ga je izvedlo 6 divizij, se je začel v avgustu. Že ob osvoboditvi

Čefuja je bilo uničenih 15.000 Kuomintangovih vojakov. Medtem ko so Čankajškove čete napredovale v notranjost polotoka, so močni odredi narodno osvobodilne armade prešli v njihovo ozadje in jim tako onemogočili umik. Osvobodilne sile so preprečile vse poizkuse Kuomintangovih čet, da bi se umaknile proti zapadu in jim predvsem prizadejale hude izgube.

V začetku oktobra so bile Kuomintangove čete v odločilni bitki ob reki Čiao premagane in so morale preiti v obrambo, v začetku novembra pa so bile znova premagane v bitki na črti Kiroksien—Kaomi. Prav tako je tudi ostanek Kuomintangovih čet na severni obali Šantunškega polotoka pred uničenjem.

V zadnjih sedemnajstih mesecih borb proti Čankajškovim armadam so čete kitajske ljudske armade osvobodile ozemlje, na katerem biva 100 milijonov pre-

bivalcev. Od julija 1946 do novembra 1947 je ljudska armada zajela 1 milijon vladnih vojakov in vladnim četam prizadejala izgube, ki znašajo 64.000 ljudi. Te podatke je navedel predsednik KP Kitajske Maocetung na izredni seji Centralnega komiteja njegove partije. Izjavil je, da je prepričan, da je zmaga ljudske armade nad Čankajškom zagotovljena, kljub podpori, ki jo ta prejema iz inozemstva.

Kakor poročajo iz Nankinga, so zaradi velikih zmag kitajske ljudske armade tega mnenja celo visoki uradniki Čankajškove vlade, ki mislijo, da so Čankajškovega režimu šteti dnevi.

V Honkongu, angleški koloniji Kitajske, pa so te dni ustanovili protivlado Čankajšku, ki je protiameriška in prijateljsko naklonjena Angliji in Sovjetski zvezi.

OSVOBODILNA BORBA GRŠKEGA LJUDSTVA

Radijska postaja svobodne Grčije je v svojem komentarju o poročilih atenske vlade poudarila, da je atenska radijska postaja priznala, da oddelki demokratične armade držijo pobočja zapadno in severno od Konice. To dokazuje, da je Demokratična armada obdržala svoje položaje pri Konici, kljub stalnim okrepitvam sovražnika in močni podpori letalstva. Demokratični oddelki so ojačali svoje topništvo, ki drži Konice pod stalnim ognjem.

Kakor poroča dalje radijska postaja svobodne Grčije, so enote Epirskega korpusa osvobodile 7 vasi in 4 naselja v Epiru. Drugi oddelki istega korpusa so pri vasi Igrener razgnali močne enote monarhofašistične vojske. Sovražnik se je moral umakniti s hudimi izgubami.

Oddelki Parnasidskega korpusa so na cesti med Livadio in Thebami zajeli devet kamionov, ki so bili naloženi z življenjskimi potrebščinami. Živilske potrebščine so razdelili med ljudstvo tega kraja.

Nacistična zarota po vsej Avstriji

Preiskava nacistične zarote na Štajerskem, o kateri smo poročali na kratko že v zadnji številki, je dognala, da je bilo podtalno nacistično delo razširjeno po vsej Avstriji. Graška centrala je bila povezana z vsemi deželami in je imela svoje postojanke v Tirolu, v Solnogradu, na Koroškem in na Dunaju. Njene niti gredo tudi do pred kratkim odkrite nacistične centrale v Linzu. Da v tem primeru ne gre za igračkane nezrelih fantov, kakor bi to rado slikalo reakcionarno časopisje, se vidi iz dobro premišljene organizacije in popolnoma jasnega nacističnega programa, ki so si ga zarotniki drznili poslati tudi državnemu predsedniku Rennerju in vicekanclerju Schärflu in celo Churchillu. Vodja vsega gibanja je bil bivši SA-Obersturmführer, vodja nacistične vzgojne šole in »NS-Führer za posebno uporabo« dr. H. Rössner, ki so ga aretirali v Beljaku pod krivim imenom dr. Müller — Resna. Preiskava je potrdila zvezo tega ilegalnega gibanja tudi s pobegom bivšega gaulajterja in vojnega zločinca Uiberreitherja iz taborišča Dachau, za katerega je preskrbel falzificirane dokumente ilegalce dr. Klinger iz Graza. Ta je lahko nemoteno potoval okrog, ker se je izdajal kot slepec za vojnega invalida, čeprav je izgubil vid pri dijaškem pretepu. Dokumente je predal bivšemu nacističnemu »Landratu« inž. Wersinu, za Uiberreitherjevo ženo pa je poskrbel stanovanje v vili SS-Hauptsturmführerja Schmidta v Stubaitalu, ki jo je sezidal ta zločinec z državnim denarjem s pomočjo KZ-lerjev in ki je še danes njegova last. Preiskava je tudi pokazala, da so voditelji te nacistične zarote znali izrabiti za svoje delovanje različne uradne in poluradne ustanove, kot v Grazu tako imenovano »Heimkehrerbetreuungsstelle«. Pod to krinko so delovali tem laže,

ker so bili skoro brez izjeme povezani z reakcionarnimi strankami. Tako je bil vodja OeVP-jevske povratniške ustanove bivši hitlerjevski oficir in »Ritterkreuzträger« grof Strachwitz hkrati tudi član štajerskega dež. vodstva OeVP, medtem ko je vodja socialistične povratniške ustanove Rössch, bivši oficir v nacističnem vzgojnem zavodu, hkrati zastopal tudi SPOe v komiteju za vojne povratnike pri štajerski deželni vladi. Zato se nikakor ni čuditi, da je v to zaroto zapleten tudi visok uradnik koroške deželne vlade višji vladni svetnik Folie. Do sedaj je bilo aretiranih v tej zvezi nad sto ljudi, na Koroškem poleg omenjenega Folie še njegova žena, nadalje žena vodje nacističnega julijskega puča iz leta 1934 Margarete Rauter, pri kateri so aretirali dr. Rössnerja, in bivši »Schulungsleiter« Axmann.

V svojem programu se ti zarotniki jasno priznavajo k nacistični ideologiji in zvesti Hitlerju še prav posebno propagirajo rasizem, sovraštvo do slovanskih narodov, »Drang nach Osten« in »velikonemško miselnost«. Pri tem ne pozabijo govoriti o »nemškem življenjskem prostoru« in o »nevarnosti boljše ševizma«. Prav tako vsebuje ta program navodila za »Werwolf«, ki naj sodeluje v obstoječih avstrijskih strankah, »izvzeto je seveda vsako sodelovanje z in v KP«.

Notranje ministrstvo je napovedalo, da bodo ti zločinci po končani preiskavi najstrožje kaznovani. Kaj če bi posvelila preiskava na Koroškem tudi v delovanje različnih »Wurkomand« in različnih »Bundov«, katerih delo, pisanje in programi so v vsem podobni ilegalni nacistični zaroti graške centrale? Naše ljudstvo je v številnih spomenicah in prijavah na varnostne organe opozorilo na to zakrinkano nacistično leglo.

Važno opozorilo vsem kor. mohorjanom

Mohorjeva družba, ki je bila ustanovljena leta 1852 v Celovcu, je v teku skoraj celih 100 let ogromno storila za ohranitev vere, slovenske narodne zavesti, jezika in samobitnosti. Ko se je po razpadu stare Avstrije morala s svojim delom umakniti iz Celovca v Prevalje in od tod v Celje leta 1927, se nikoli ni izneverila svojemu narodnemu poslanstvu za vzgojo ljudstva in prepričanju o nedeljivosti slovenskega naroda. Zato se je trudila, kolikor so ji to dovoljevale politične razmere, svoj narodno-verski vpliv s pošiljanjem knjig vedno razširjati na ves slovenski narod tudi med Slovenci izven meja Jugoslavije, na Primorskem v Italiji, zlasti na Koroškem v Avstriji.

Tega svojega narodno vzgojnega poslanstva se Mohorjeva družba v Celju zaveda zlasti danes, v novi Jugoslaviji, ko imamo važno dolžnost in novo priložnost, da pritegnemo tudi Slovensko Koroško v okvir svobodne in demokratične Jugoslavije. V ta namen je celjska Mohorjeva družba poslala pred kratkim tri svoje odbornike v Celovec, da navežejo stike z odnotnimi mohorjani. Ti so po preselitvi Mohorjeve družbe v Celje imeli sicer svoj odbor v Celovcu, v resnici pa le nekako poverjenišvo za člane prvotne Mohorjeve družbe, ki jim je pošiljala iz Celja svoje vsakoletne publikacije. Pred nam nenaklonjeno oblastjo je pa ostal naslov Družbe sv. Mohorja v Celovcu, ki pa nikoli ni delovala. Naši zastopniki so govorili v Celovcu s predsednikom tamkajšnjega odbora, s prelatom Podgorcem, pri katerem pa so naleteli na gluha ušesa za resnične skupne potrebe slovenskega naroda na Koroškem. Resnica je sicer, da to ni mnenje koroških mohorjanov, za kar smo dobili trdne dokaze ob neuradnem razgovoru s poverjeniki — duhovniki tamkajšnje Mohorjeve. Zato je naša dolžnost, da zoper stališče predsednika Podgorca odločno nastopimo in koroške Slovence opozorimo, naj se ne dajo begati z raznimi obljubami. Sedaj, ko gre še posebno za to, da bi se koroški Slovenci za vselej osvobodili avstrijskega ponemčevalnega vpliva, je povezanost in enotnost Mohorjeve družbe tembolj važna in zato potrebna.

Predsednik Podgore vseh dvajset let ni videl potrebe za izdajanje slovenskih knjig na Koroškem. Da to ni bilo povsem nemogoče, dokazuje zahteva celovškega odbora, da mu celjska Mohorjeva pošlje tiskarski stroj. Iz Celja je bil stroj in stavni material tudi odposlan, a je ostal desetletje neuporabljen. Zdaj, ko je celjska Mohorjeva z najboljšimi nameni skušala poživiti trdno narodno enotnost vseh Slovencev, pa je predsednik Podgore izpasloval pri koroškem deželnem glavarju odlok, s katerim obnavlja Mohorjevo družbo v Celovcu in ji vrača pravico tiskati slovenske knjige in publikacije za slovenski narod na Koroškem. Tako je teden dni po obisku naših odposlancev poročala »Koroška kronika« z debelimi črkami. To jasno dokazuje, da se je predsednik Podgore ujel na prazne obljube avstrijske ponemčevalno usmerjene oblasti, ki bo skušala koroške Slovence v slovenski besedi in pod krinko slovenstva odtujevati jugoslovanski domovini in v njih slabiti zavednost o enotnosti in o nerazdeljivosti slovenskega naroda.

Mi v imenu vseh slovenskih mohorjanov, ki bivajo v Jugoslaviji in preko njenih meja na Koroškem, ugovarjamo zoper tako igro s slovenskim narodom. O neiskrenosti takih odločb nemških oblasti in o škodljivosti Slovencev, ki jim verjamejo, nam pričajo lepe koroške vasi, ki so bile pred tridesetimi leti še docela slovenske, pa so danes do malega ponemčene — vse zaradi nasilnega pritiska nemštva. Vse navidezne pravice, ki so jih uradni krogi koroškim Slovincem milostno obetali in jih še dovoljujejo, imajo le en zakrinkan, a danes čisto očividni namen: trgati in odtujevati Slovence na Koroškem njihovi skupni domovini, slabiti v njih zavest o enotnosti in nerazdeljivosti slovenskega naroda.

Prvotna, sedaj celjska Mohorjeva družba, je nepretirano nadaljevanje pred sto leti ustanovljene Mohorjeve družbe

v Celovcu. Ona se zaveda svoje naloge za narodno, kulturno in versko vzgojo in je to že stoletje vršila med slovenskim narodom v vseh različnih političnih položajih. Zato tudi vestno nadaljuje s tradicijo svojih ustanoviteljev Einspielerja in Slomška. In prav zato tembolj upravičeno protestira zoper vsako zlorabo svojega imena, protestira proti delitvi Družbe v dve Družbi — najbolj pa proti izdajanju slovenskih mohorskih knjig v avstrijskem, protijugoslovanskem duhu, ki naj bi pod krinko slovenstva in koroštva slovenski narod raznarodovale. Einspieler je ustanovil samo eno Mohorjevo družbo, ki je za ves slovenski narod. Kdor te ne mara in deluje zoper njeno tradicijo, tega naj slovenski narod ne posluša in naj ga nima za svojega.

To opozorilo naslavlja odbor Mohorjeve družbe v Celju prav posebno na mohorjane na Koroškem in jih poziva, da naj ne sledijo samozvanemu vodstvu tako imenovane Mohorjeve družbe v Celovcu, ki je pod vplivom naši domovini in slovenskemu narodu nenaklonjenih ljudi ter le orodje v njihovih rokah. Pravi koroški mohorjani so bili in bodo ostali zvesti udje naše skupne in enotne slovenske Mohorjeve družbe, ki ima sedaj svoj sedež v Celju.

Ko je odbor Družbe sv. Mohorja v Celju prejel poročilo svojih treh odbornikov, poslanih v Celovec, je na svoji seji 18. decembra 1947 soglasno sklenil, da sporoči to opozorilo vseh slovenski javnosti, zlasti še koroškim Slovincem mohorjanom.

Odbor:

dr. Fr. Cukala, predsednik; dr. Fr. Stele, podpredsednik; dr. Fr. Kotnik, blagajnik; F. S. Finžgar, urednik; dr. Marjan Breclj, Fr. Bevk, dr. A. Trstenjak, Stanko Cajnk, B. Kotnik, Vinko Möderner, Tone Fajfar, Matija Munda in Lovro Kuhar.

(»Slovenski poročevalec«, 4. I. 1948)

Z opozorilom odbora celjske vsenarodne Mohorjeve družbe se v polnem obsegu strinjamo vsi koroški Slovenci. V našem listu smo nekoč že opozorili na škodljivo, izdajalsko vlogo nekaterih ljudi s prelatom Podgorcem na čelu, ki na vse mogoče načine poskušajo razbiti enotnost slovenskega ljudstva v borbi za osvoboditev. Že tedaj smo pokazali, da so v ozadju tuji agentje, plačani za delo med koroškimi Slovenci, ki bi radi zasidrali na Koroškem imperialistično agenturo z belgardističnimi pritepenci okoli »Koroške kronike«. Od teh je izvirala zamisel o neki »Tiskovni zadrugi«, prav tako, kakor je izvirala zamisel »komisarja« za Zadržno zvezo od deželnega glavarja Piescha in drugih koroških šovinistov, ki so hoteli preprečiti obnovo slovenskega združništva. Prelat Podgore je prvim kot drugim služil kot voljno orodje in tako v tem odločilnem času ponovno izdal resnične narodne koristi, kot leta 1920, ko je pri plebiscitu igral nadvse sumljivo vlogo.

Ker prvi kakor tudi drugi poskus ni sta uspela, si je prelat Podgore izbral na pobudo istih sovražnikov osvobodilne borbe našega ljudstva novo obliko za rušenje narodne enotnosti. To pot si je izbral cerkveno bratovščino Mohorjeve družbe. Ni mu mar, da s svojim početjem razbija enotnost slovenskega naroda, da pljuva na zgodovinsko delo Mohorjeve družbe, ki je kot knjižni zavod vedno ohranila svojo prvotno vseslovensko smer, združevala vse slovensko ljudstvo brez razlike na politično prepričanje in po zamisli velikih ustanoviteljev poznala samo delo v korist skupnosti in dobro slovenskega naroda. Brez sramu se je ponovno prodal sovražnikom slovenskega ljudstva, kar najbolj očito pove nenavadno hitri odlok koroškega deželnega glavarja, s katerim so tri dni po odhodu delegacije celjske vsenarodne Mohorjeve družbe legalizirali disidentsko celovško Mohorjevo. To dejstvo najbolj jasno pove, komu je na tem, da se razbije stara vsenarodna ustanova in

komu predvsem koristi delo prelata Podgorca. Hkrati pa tudi pove, kdo v resnici kumuje v »Koroški kroniki« tako navdušeno pozdravljeni celovški Mohorjevi družbi.

Ozadje hitrega odloka in začetka delovanja celovške Mohorjeve družbe je namreč tole:

Da bi uredila medsebojne odnose in pripomogla vsem svojim starim udom in neštetim novim prijateljem na Koroškem ponovno do vsakoletnih mohorjevih knjižnih darov, je Mohorjeva družba iz Celja poslala posebno delegacijo, ki je dne 29. novembra 1947 prispela v Celovec. Delegacijo so sestavljali profesor dr. Franc Kotnik, profesor bogoslovne fakultete dr. Trstenjak in član odbora Beno Kotnik. Oglasili so se pri msgr. Podgorcu. V interesu sodelovanja in v smislu Mohorjeve družbe kot vsenarodne ustanove je bil prisoten tudi zastopnik POOF-a za Slovensko Koroško. Že takoj ob pozdravu je prelat Podgore nevljudno napadel zastopnike, še prav posebno pa se je protivil navzočnosti zastopnika POOF-a, češ: »Ne priznam nikakršnega POOF-a... Ne maram nobenih prič, ki bi razglašale moje izjave.« Svojo vlogo cepitve koroških Slovencev od matičnega naroda pa je še prav posebno potrdil na vprašanje dr. Kotnika: »Ali bomo medsebojno sodelovali, ali pa hočete biti popolnoma ločeni od celjske družbe?« z odgovorom, pri katerem je zlorabil celo ime odločnega borca za zedinjeno Slovenijo, velikega Einspielerja: »Mi bomo šli svojo pot. Mi moramo nadaljevati delo Einspielerja, širiti nabožne knjige, vzgajati novo inteligenco in naraščaj, bodoče predstavnike, ki bodo ustvarjali mejo in obrambo proti vašemu komunizmu.« Svojo renegatsko avstro-imperialistično stališče, ki ga je branil že leta 1920, pa je podkrepil še z izjavo: »Mi smo bili vedno za vero, dom, cesarja.« V nadaljnjem razgovoru je ponavljal svoje napade na novo Jugoslavijo, na celjsko Mohorjevo družbo, navzoče delegate je imenoval zločince itd. Odločno se je zavzel za jugoslovanske vojne zločince in bivše Hitlerjeve hlapce, ko je izjavil: »Blage katoličane kakor Basaja in Puša dajejo zažreti.« (Oba so zaprli na zahtevo Jugoslavije britanske oblasti.) Nadalje je prelat Podgore v svojih klevetah proti novi Jugoslaviji med drugim tudi trdil, da je celjska Mohorjeva družba pod pestjo. Šele na odločni odgovor duhovnika, profesorja bogoslovja dr. Trstenjaka: »Pod kakšno pestjo pa ste vi, saj že 25 let niste izdali nobene knjige, pri nas jih pa redno tiskamo vsako leto in izdajamo na stotine knjig,« je prelat Podgore utihnil in ni vedel odgovora. Prelat Podgore ni bil dovzeten za noben predlog in nikakor ni hotel razumeti, da je bila Mohorjeva imovina v Celovcu v desetletjih prigrana za žulji vsega slovenskega ljudstva. Le tako je tudi razumljivo, zakaj Slovenska prosv. zveza še do danes ni dobila od celovške Mohorjeve družbe odgovora na predlog, da bi se stavila Mohorjeva hiša na razpolago za slovensko gimnazijo. Da je v hiši nemški invalidski urad in cel kup tujcev, medtem ko slovenske organizacije iščejo svoje prostore po Celovcu, prelata Podgorca ne briga, ker to ni v interesu njegovih naredbodajalcev in prišepetalcev. Iz vsega tega vidimo, zakaj razgovori celjskih delegatov s prelatom Podgorcem niso mogli prinesiti nobenih uspehov in zakaj je potrebno opozorilo odbora celjske Mohorjeve družbe.

Začasna pravila celovške Mohorjeve družbe predvidevajo, da spada vsa Mohorjeva imovina v Celovcu izključno pod oblast celovškega škofa. Iz zgodovine le predobro poznamo »nepristranost in ljubezen« celovškega ordinariata do koroških Slovencev. To »ljubezen« je občutil na lastni koži tudi ustanovitelj Mohorjeve družbe veliki Andrej Einspieler, kakor tudi njegov predhodnik in vneti sodelavec Matija Majar — Ziljski, ki je bil med prvimi mučeniki za slovensko narodno zavest, tako da je zaradi stalnega premeščanja smel o sebi pisati, da ga ordinariat prestavlja tako naglo, da mi skoro sape in denarjev pri-

manjkuje. Sedaj sem zopet na poti. Na dveh in treh krajih imam svoje orodje, bukve, pisma itd. razdeljene in raztrošene — jaz sem, kakor bi rekel, neki »ewige Jude«. Še prav dobro vemo, kako vestno je izvrševal povelja »Heimatbunda« bivši rajhovski škof dr. Hefter in pomagal pri ponemčevanju Slovenske Koroške. Tudi sedanji celovški škof je že ob več priložnostih pokazal svoje, koroškim Slovincem nenaklonjeno stališče. Tudi v verskem oziru! Slovenski izseljenci ne bodo nikdar pozabili, da je celovški škof odklonil 15. aprila 1946 mašo za slovenske žrtve nacizma; koroški Slovenci ne bomo nikdar pozabili, da je celovški ordinariat na spomeniku v čast padlim partizanom v Celovcu prepovedal protifašistični napis. Dobro pa si bomo zapomnili, da je taisti škof dne 10. oktobra 1947, to je na dan, ko velikomemški šovinisti praznujejo zaslužnjevanje koroških Slovencev, pri Gospe Sveti bral slavnostno pontifikalno mašo in v svojem nagovoru slavil fašistične vojake, ki so padli kot žrtve »za domovino in katerih umiranje je imelo velik pomen«. To so dejstva, ki globoko žalijo čustva vsakega koroškega Slovenca. Isti dan, 10. oktobra 1947, je v Celovcu na hotelu Trabesinger, ki je prav tako last Mohorjeve družbe in vsega slovenskega ljudstva, kot v zasmeh bila izobešana zastava. Tako razpolaganje, upravljanje in zlorabljanje narodne imovine je skrajno žaljivo in v času, ko se naše ljudstvo vztrajno bori in doprinaša težke žrtve za svojo svobodo, znak čisto javnega izdajstva.

Koroški Slovenci ob teh ugotovitvah po pravici vprašujemo, od kod ima prelat Podgore sploh pooblastilo za te svoje protinarodne mahinacije. Po pravici vprašujemo, kje je tiskarski stroj, ki ga je celovška Mohorjeva družba prejela od svoje celjske matične družbe? Danes ponovno in dosledno opozarjamo, da v naši borbi za rešitev Slovenske Koroške ne more in ne sme biti nikjer nikakih kompromisov in nikakih izjem. Kdor koli ruši enotnost vseh zavednih koroških Slovencev, skovano v OF, ali se iz

Andrej Einspieler
ustanovitelj Mohorjeve družbe

te borbene narodne skupnosti pod kakršnim koli izgovorom izdvaja, je narodni škodljivec. Mohorjeva družba je v teku zgodovine na Koroškem in med vsem slovenskim narodom odigrala veliko vlogo v združevanju vsega slovenskega ljudstva. Tej svoji vlogi mora ostati zvesta tudi v teh odločilnih dneh, če hoče med našim ljudstvom ostati to, kar je bila: nadstrankarska, vsenarodna ustanova! Dobro vemo, da prelat Podgore ni sam, ki služi tujim koristim, ampak da ga v ozadju podpira tudi peščica ljudi, ki ne morejo pozabiti gloriije habsburške monarhije in poizkusa njene restavracije v klerofašistični Avstriji! Dobro pa se zavedamo tudi, da je na strani našega ljudstva večina slovenskih ljudskih duhovnikov, ki prav tako ne odobravajo izdajalskega dela peščice okoli prelata Podgorca in zagovarjajo enotnost Mohorjeve družbe kot borbo našega ljudstva za osvoboditev in priključitev Slovenske Koroške k FLRJ.

Strli niste spečih - ne boste nas bedech

Te besede zvenijo iz Aškerčeve pesmi »Mi vstajamo«. Njegova pesem je postala last našega ljudstva, ki se bori za svoje pravice. Postala je simbol našega življenja in ustvarjanja, postala je odraz miselnosti in dela naše »Kočne« in vse okolice.

Bilo je na prvi prosvetni prireditvi v Svečah po uničenju krvavega nacizma — na Miklavžev večer. Adamova dvorana je bila natrpana ljudi in še novi so prihajali, da vidijo po sedmih letih na domačem odru spet slovensko igro in slišijo slovensko pesem.

Mlad rod je vstal in se prebijal do veljave z vztrajnim in nesebičnim delom. Nezlomljivo se je povezal s svojimi predniki in svojimi starejšimi, političnimi in prosvetnimi delavci. Vrstile so se prireditve, igre in pevski nastopi na domačem odru, a šli smo tudi po naši zemlji s slovensko igro in pesmijo — mladi in stari — od šestega do sedemdesetega leta. Videli in spoznali smo naše ljudstvo v St. Janžu, Glinjah, Borovljah, Šmihelu, Brnci in Ločah. Bili smo z njimi eno.

Mi smo vstali...

A naši nasprotniki so nas hoteli spet zatreti in uničiti. Kovali so zaroto in jo kujejo tudi danes. Oblast je stala na strani in na čelu te zarote.

20. april m. l. v dneh, ko se je v Moskvi govorilo o našem položaju in priključitvi Slovenske Koroške k novi Jugoslaviji, smo si vzeli svojo pravico sami in pokazali, da je ta zemlja slovenska. Na šoli in v vasi smo nabili slovenske napise. Naši nasprotniki, kot bistrski orožnik, izdajalec nadučitelj Waldhauser, nemški priseljenec nacista Štefaner so nas zaradi tega spravili pred vojaško sodišče in v zapore.

Govorili so med seboj: »Sedaj smo jih ustrahovali in moramo jih uničiti!«

Kampanja proti OF, proti prosvetnemu društvu in posameznim aktivistom se je pričela na vsej fronti in tudi ni izostala v cerkvi. V cerkvi smo vsa desetletja poznali le slovensko bogoslužje. Danes pa mora slovensko prebivalstvo v cerkvi poslušati nemške pridige, slovenskim pevcem se hoče usiljevati nemško petje, ker

POGRČE

V nedeljo 28. decembra 1947 smo imeli v Pogričah pri Rojaku božično prireditev, katere se je udeležilo nad 250 ljudi. Uprizorili smo igro »Pod božičnina drevescem«, ki je prav dobro uspela. Pionirji so zapeli celo vrsto božičnih in narodnih pesmi, posebno priznanje pa je žel pri svojem prvem nastopu novo ustanovljeni mladinski mešani zbor, da so morali eno pesem ponoviti.

Pionirji so ob koncu zapeli pionirsko himno »Mi smo slovenski pionirji«. Nato so bili naši mlajši kulturni delavci lepo obdarjeni. Čeprav so bili darovi skromni, so pionirji zadovoljni odhajali domov.

BILČOVS

Zborovanje Kmečke zveze za Slovensko Koroško.

Dne 12. decembra 1947 je obč. odbor Kmečke zveze povabil naše kmete in kmečke delavce na zborovanje, ki je bilo zelo dobro obiskano. Navzoči so z zanimanjem spremljali izvajanje referenta, ki jim je razložil potrebo in korist, da se tudi slovenski kmet organizira v svoji organizaciji, ki bo zastopala njegove interese v Kmečki zbornici in pri drugih oblasteh.

Kmečka zveza za Slov. Koroško ima tudi možnost, da naroča skupno razne kmetijske potrebščine kot semenska žita, umetna gnojila, apno za gnojenje njiv in travnikov, razne stroje, plemenske živali itd. Interesenti naj se javijo pri predsednikih obč. odborov Kmečke zveze. Za občino Bilčovs je to Reichman Jožef, pd. Linčej, in za občino Zgornjo vesco Janez Einspieler, pd. Sramsčnik.

Vse naše kmete in kmečke delavce pozivamo, da se v novem letu še tesneje oklenejo svoje stanovske organizacije, ker je le tako mogoče v sedanjih dneh

to želijo gospodje okoli lesnega podjetnika nacista Götza in ravnatelja tovarne Möbiusa, ki je pozabil, da je tudi njega rodila slovenska mati.

Iz teh podjetij prihaja na slovensko ljudstvo tudi gospodarski in socialni pritisk, češ da bodo delavci izgubili službo, če sodelujejo v slovenski prosveti in so člani OF. Z ničvrednimi šilingi, ki so jih dali za nove zvonove na Bistrici, so hoteli kupiti župnika, si prilastiti monopol nad cerkvenim bogoslužjem; z grožnjami odpustitve iz službe so mislili razbiti pevski zbor in igralsko skupino kot tvorno silo prosvetnega društva in narodnega izživljanja.

Mislili so, da bodo uspeli.

Niso in ne bodo!

Na Štefanovo popoldne je bila Ada-

mova dvorana ponovno nabita do zadnjega kotička. Ljudstvo je doživelo do sedaj najbolj uspelo prireditev v uprizoritvi »Lepe Vide« in nastopu pevskega zbora. Igralska skupina in pevski zbor sta se poživila z novimi močmi — številčno in v prepričanju.

Ko je Franček v uvodu recitiral Ottona Zupančiča pesem »Korotan v sreču«, mi je bilo, kot da poje z Zupančičem vsa dvorana »Ne izpustim iz sreča Korotana«.

Igra »Lepa Vida« je pokazala, da se z zvestobo ne da barantati. In naša zvestoba velja slovenskemu narodu v borbi za svojo prvo pravico — združitev vseh Slovencev, resnično svobodnih in brez slehernih gospodov in hlapcev.

Nauk in šola našega dela pa sta: da se človeka in ljudstva, ki se borita za svoje pravice, ne more zatreti z zapori, grožnjami in ničvrednimi šilingi.

Zdrav rod je vstal in postaja z dnevom v dan močnejši v pesmi, besedi, delu in borbi za lepšo in srečnejšo bodočnost. Bojko

prebrestiti vse ovire, ki se nam stavljajo na pot k lepši in srečnejši bodočnosti.

Po sklepu zborovalcev poteče rok za naročila zgoraj omenjenih potrebščin 10. januarja 1948. Zaradi tega naj se z naročili ne zavlada.

Spet so nastopili naši igralci in na dan sv. Štefana ponovili igro »Vrnitev«. Lepa je ta igra in prav v sedanjih dneh, ko se vrača toliko vojnih ujetnikov k svojim družinam, nam živo pokaže izgnanca, ki se vrača v domovino, potem ko ga je hotel njegov tekmeec umoriti in prevzeti njegovo posest in ženo. A usoda je hotela drugače. Gospodar, o katerem so mislili, da ga je zločinec umoril, se po dolgih letih le vrne. Prav tako so se vrnil po dolgih letih tudi naši izseljenci. Vsi igralci so svoje vloge podali v splošno zadovoljstvo gledalcev. Prav prijetno nas je iznenadil mladi pionirski zbor Prodjakove družine, ki je pred igro štiriglasno in lepo ubrano zapel »Slavček mili«. Želimo, da bi nas naši igralci in pevci prav kmalu spet razveselili s podobno prireditvijo.

SPODNJA VESCA

Dne 25. decembra 1947 smo ob veliki udeležbi bližnjih in daljnih sorodnikov in prijateljev spremili k zadnjemu počitku na pokopališču v Velinjo vas Ruperta Köferja, pd. Klemena iz Spodnje Vesce. Rajni je dosegel starost 76 let in bil oče številni družini. V svojem življenju se je moral boriti z raznimi težkočami pri svojem gospodarstvu. Spremljale so ga vse one težave, ki so spremljale in še spremljajo vsakega malega slovenskega kmeta na Koroškem. V teku dolgih desetletij, v katerih je vodil Klemenovo gospodarstvo, je vedno našel dovolj časa, da je prebiral slovenske liste. Dolga leta je zastopal tudi interese koroških Slovencev kot odbornik

obč. odbora občine Bilčovs. Tudi potem, ko se je začelo nad nami nasilje Hitlerjevih band, ni klonil ter je svojo slovensko zavest priznal tudi pri zadnjem ljudskem štetju. Ko ga je komisar vprašal o njegovi narodni pripadnosti, je odločno odgovoril, da je Slovenec. Ko pa je številni komisar omenil, da bi to moglo imeti zanj slabe posledice, mu je rajni brez oklevanja izjavil: »Dokler Francozi ali Italijani ne pravijo, da so Nemci, tako dolgo tega tudi jaz ne bom storil.« Tako je rajni v odločilnih trenutkih ostal zvest sebi in svojemu narodu. Naj mu bo zemlja Slovenske Koroške lahka. Zaljujoči družini naše sožalje.

MOKRIJE

Po dolgem času se hočemo še mi Mokrijanci enkrat oglasiti, čeprav z malo razveseljivo vestjo.

Novo leto smo pričeli zelo žalostno. Prav na novega leta dan nas je po večmesečni boleznii za vedno zapustil tova-

se moralo zgoditi že pred dvajsetimi leti, pa bi bilo slovensko bogoslužje nepotrebno.

Gališki gospod župnik pa grozi naročnikom »Slovenskega vestnika« kar z izključitvijo iz Tretjega reda. Pri njegovem sovraštvo do vsega, kar je slovensko, se kar čudimo, da jim ne grozi tudi z izključitvijo iz cerkve. Apačani so sedaj veseli, da z gališkim župnikom nimajo ničesar več opraviti.

HODISE

Letošnji prazniki so bili za marsikatero družino v fari dokaj žalostni. Smrt nam je pokosila dva iz naše sredine, ki ju bomo težko pogrešali. Na Štefanovo je za vedno zatislil svoje oči pd. Holcarjev oče. Bil je vzoren gospodar.

Na novega leta dan pa smo spremljali k večnemu počitku Falačnikovo Katrijo. Rajnica je bila vse življenje ena izmed najbolj zavednih Slovenk naše občine. Dolga leta je bila odbornica SPD

Po naši zemlji

riš Joško Hochl, pd. Buč v Pudabu. Vsi smo ga dobro poznali in pri vseh je bil priljubljen. To dokazujejo številni udeleženci, ki so ga spremili na njegovi zadnji poti v soboto 3. januarja. Priljubljen je bil prav posebno pri vseh zavednih Slovenceh, kajti že kot otrok se je zavedal, da ga je rodila slovenska mati. Tako je že v svojih mladih letih neutrudljivo in neumorno sodeloval pri kulturno prosvetnem delu. Leta 1944, ko je slovenski narod bil najhujši boj, je posnema svoje tovariše ter odšel v partizane. Kot dober partizan in borec je bil spoštovan tudi pri svojih soborcih. Ko se je leta 1945 vrnil na svoj dom, se je dobro zavedal, da za nas koroške Slovence, čeprav je bil fašizem vojaško uničen, borba še ni končana ter se je z novim borbenim duhom udeleževal v borbi na političnem področju. Njegove želje so bile želje nas vseh: osvoboditev koroških Slovencev s priključitvijo Slovenske Koroške k FLRJ.

Ni pa mu bila dana sreča, dočakati tega časa, grenka smrt ga je nepričakovano iztrgala iz naše sredine in mu ni pustila nekoč uživati sadove svoje in naše borbe. V soboto 3. januarja tega leta smo na pokopališču zgodovinske kapelice St. Danijela položili k zadnjemu počitku njegove zemeljske ostanke.

Kot partizan-soborec se je od njega poslovil tov. Butej Tone ter v imenu Zveze bivših partizanov položil venec na njegov grob. Poudaril je, da ne žalujejo za njim samo njegovi sorodniki, temveč vsi njegovi soborci in s tem ves slovenski narod na Koroškem. V imenu Komunistične partije Avstrije se je od njega poslovil tov. Silan Karl ter prav tako v imenu okrajnega vodstva položil venec na grob.

Za njegove zasluge na kulturno prosvetnem področju se mu je v poslovnih besedah zahvalil tov. Andrej Božič, ki je med drugim dejal: »Tvoje geslo je bilo: narod je vse, jaz sam nisem nič! To geslo velja tudi za nas in prisegamo ti, da mu bomo zvesti do zadnjega dihljaja, kakor si nam bil ti za vzgled. Na tvoji zadnji poti pa ti izročamo še eno željo: Naj ti bo lahka ta naša zemlja, katero si tako ljubil!«

Poslovili smo se od našega, komaj 34 let starega tovariša in čeprav je umrl, njegov spomin bo ostal med nami vedno živ.

»NEPRISTRANOST« NEMSKIH DUHOVNIKOV V NAŠIH FARAH

V Zrelcu pri Celovcu, kjer je do plebiscita leta 1920 bil slovenski duhovnik, je danes Nemeč — nekorošec, ki ne razume slovenskega jezika. Čeravno bi se moral zavedati, da bi moral uporabljati slovenski jezik tudi v svoji župniji in da dela krivico svojim slovenskim župljanom, mu niti to ni po volji, da na slovenskih farah naši duhovniki opravljajo bogoslužje v slovenskem jeziku. Zato se je izrazil: To, kar je odredil Führer, bi

»Zvezda« in v najtežji dobi, po plebiscitu, podpredsednica. Bila je izredno dobra igralka in je z nasveti in delom sodelovala pri vseh naših prireditvah. Pevski zbor »Zvezda« ji je zapel na domu in ob grobu v slovo. Naj počiva mirno v slovenski zemlji, ki jo je tako ljubila.

V nedeljo 4. januarja so v našem Domu gostovali igralci SPD »Bilka« iz Bilčovsa z igro »Vrnitev«. Številno občinstvo je bilo s prireditvijo zelo zadovoljno; videlo se je, da so se igralci brez izjeme dobro vživeli v svoje vloge. Med odmori je pel domači pevski zbor.

Domači igralci se bodo v nedeljo 11. januarja podali na gostovanje v Glinje.

SKOFICE

Ob koncu leta smo se tudi mi Skofičani zbrali v našem Društvenem domu, da po stari navadi zaključimo staro — in začnemo novo leto. Program našega silvestrovanja smo sestavili in uprizorili sami. Predvsem moramo omeniti reportaži »12 mesecev« in »Novo leto«, ki ju je napisal tov. Podlesnik Pepi. Tudi tov. Anderwald Andrej nam je v svojih slikah pokazal, kako je bilo v nekdanjih časih v Skofičah, ob jezeru in v Celovcu. Moški in mešani pevski zbori so nam zapeli naše lepe narodne in partizanske pesmi.

Po prireditvi je bila prosta zabava s plesom.

JUGOZA

Južnokoroška gosp. zadruga v Sinči vasi. Poslovalnica v Sinči vasi (pritličje) posluje vsako sredo.

HRANILNICA IN POSOJILNICA V SINČI VASI

s sedežem v Dobrli vasi uraduje samo v četrtkih celodnevno.

PRISTOPAJTE K JUGOZI!

SLOVENSKO PROSVETNO DRUŠTVO V RINKOLAH

bo 18. januarja 1948 ob 2. uri popoldne v Skocijanu v Podjuni gostovalo z veselo igro »V krvi«.

ZAHVALA

Ob težki izgubi naše ljube tete Katrije izrekamo pristrčno zahvalo vsem, ki so nam stali ob strani v njeni težki bolezni, posebno preč. gospodu Starcu za njegov obisk. Zahvaljujemo se pevskega zbora za lepe žalostinke in društvu »Zvezda« za krasni venec, župniku dr. Mikuli za lepe besede ob grobu ter vsem znanec in prijateljem, ki so od blizu in daleč v tako velikem številu spremili našo ljubo teto k zadnjemu počitku.

Falačnikova družina.

Istra in Reka sta se vključili v jugoslovansko petletko

Z osvoboditvijo Istre izpod italijanskega fašističnega jarma so ustvarjeni vsi pogoji, da se popravijo krivice, da se odstrani gospodarska zaostalost in da se razvije gospodarsko in kulturno življenje v Istri. S priključitvijo k Jugoslaviji je dobila Istra vse svoje pravice, dobila je možnost, da sama odloča o svoji usodi in da sama sebi gradi boljše in lepše življenje v skupnosti z ostalimi narodi Jugoslavije. Istrsko ljudstvo si je svojo boljše bodočnost samo izvojevalo, saj se je narodno osvobodilna borba v Istri med vojno spremenila v vseljensko vstajo. Ljudstvo je svojo usodo vzelo samo v svoje roke. Istra je danes siromašna in gospodarsko in tehnično zaostala dežela s slabo industrijo in z zaostalim kmetijstvom. Zato je gospodarstvo Istre postavljeno pred velike naloge. Te naloge bo istrsko ljudstvo obvladalo s pomočjo ostalih narodov Jugoslavije, ki ji bodo nudili vso pomoč. Jamstvo za bodoči napredek pa je vključitev Istre v petletni plan, ki nudi široke možnosti za gospodarski dvig dežele in za uresničenje boljšega življenja istrskega ljudstva. Že danes istrsko ljudstvo, tako hrvaško kakor tudi italijanske manjšine, vlaga vse svoje sile, da se odstrani gospodarska zaostalost, ki jo je povzročila tuja okupacija, in ustvari pogoji za srečnejše in boljše življenje.

Zaradi vključitve Istre v petletni plan LR Hrvatske je bil hrvaškemu saboru predložen zakon o petletnem planu razvoja gospodarstva na področju Istre in Reke.

Ta plan določa hitri razvoj celotne proizvodnje, ki se bo leta 1951 povečala na 2.841 milijonov din, to je na več kakor dvakratni obseg dosedanje proizvodnje. Samo industrijska proizvodnja, ki je pogoj za likvidacijo gospodarske zaostalosti in glavni činitelj za dvig gospodarskih moči in blaginje ljudstva, pa bo narasla na 3,8-kratni obseg letošnje proizvodnje.

Če se vzame v poštev tudi dvig zvezne industrijske proizvodnje na področju Istre, se bo skupni delež industrijske proizvodnje leta 1951 dvignil na 67 odstotkov celotne proizvodnje, kar priča, da bo Istra dosegla visoko stopnjo industrializacije.

Petletni plan določa gradnjo več novih tovarn in povečanje že obstoječih. Povečana bo, oziroma bo na novo uvedena proizvodnja stekla, premoga, ce-

menta, bencola, špirta, ur budilk, ključavnic, predmetov precizne mehanike, piva, izdelkov iz maščob, sulfurnega olja, testenin, keramičnih, opekarskih izdelkov itd. Industrializacija Istre gre za tem, da se izkoristijo domači viri surovin, da se izkoristi bogastvo Istre za izboljšanje življenja delovnega ljudstva Istre kakor tudi vse Jugoslavije. Pri razmestitvi industrije bo upoštevana potreba zaposlitve delovnih moči v nekaterih krajih, kjer prebivalstvo nima drugih virov dohodkov.

Plan predvideva tudi obsežno elektrifikacijo Istre in znatne investicije za promet, zlasti v zvezi z gradnjo novih cest. Po zveznem planu za Istra bodo zgradili železnico Pazin—Raša—Reka, ki bo imela velik pomen za vso Istra.

Plan za pospeševanje kmetijstva predvideva zlasti napredek vinogradništva, sadjarstva, vrtnarstva in živinoreje kakor tudi velika melioracijska dela. Obrtna proizvodnja se bo povečala na en in polkratni predvojni obseg.

Drobne novice

Naloge povojne graditve v Bosni in Hercegovini so najbrž najtežje v primeru z vsemi drugimi ljudskimi republikami Jugoslavije. Vedeti je treba, da je bilo med vojno razdejanih 87.115 poslopj. Samo leta 1946 so obnovili 32.588 poslopj. Za leto 1947 je bila določena obnova 29.452 poslopj. Razen podeželskih naselij obnavljajo tudi mesta: Rogatica, Prozor, Mekonjič grad, Bihač itd. Posebno pomembna naloga je bila obnova industrije. Do konca leta 1946 je bilo obnovljenih okrog 50 tovarn. Ponovno so odprli pet rudarskih obratov. Popravili so elektrarne in pričela je obratovati hidrocentrala v Bogatičih. Zgradili so 450 mostov in popravili 286 km cest. Število živine narašča. Povečalo se je število goved za 29.680, konj za 6.555, prašičev za 7.484, koz za 7.822, ovac za 234.000 itd. Pri notranji kolonizaciji je prejelo 9.000 družin zemljo. Dvignila se je tehnična raven kmetijstva, ki je med drugimi prejela 17.000 plugov.

Makedonsko ljudstvo je letos prispevalo nad 7 milijonov prostovoljnih delovnih ur pri raznih delih. Gradili so opekarne, razna javna poslopja in zapo-

Nadalje določa plan gradnjo številnih šol in naprav, dvig kulturnega življenja. Vse porušene in poškodovane stavbe bodo obnovljene, na novo pa bodo zgrajena zlasti nova delavska naselja. Za napredek turizma bodo povečali število hotelov in delavskih počitniških domov. Povečano bo število zdravstvenih, socialnih in drugih ustanov.

Celotne investicije za objekte republiškega in lokalnega pomena bodo znašale 4.160 milijonov dinarjev.

Investicijski plan, ki je bil v začetku leta 1947 določen v višini 300 milijonov dinarjev za cono B, je bil po večini že izpolnjen pred končno priključitvijo Istre. Iz tega kredita je bilo zgrajenih 606 hiš in 44 drugih objektov, 70 objektov pa še gradijo. Ob končni priključitvi Istre je zvezna vlada odobrila nov kredit v znesku 500 milijonov dinarjev za obnovo Istre. Iz tega kredita gradijo med drugim na Reki 109 stanovanjskih objektov, v Pulju 115 objektov, v ostali Istri pa 382 objektov.

sleni so bili pri pogozdovanju in melioracijskih delih. Zdaj člani Ljudske fronte v Skoplju sodelujejo prostovoljno pri graditvi stanovanjskih hiš s 500 stanovanji. Tako makedonsko ljudstvo veliko prispeva za obnovo svoje domovine.

Jugoslovanska gradbena podjetja so opustila stare načine zidanja; včasih so bila gradbena dela omejena skoraj edino na gradbeno sezono, tako da so pozimi povsem zastala. Zaradi tega so bili gradbeni delavci kot sezonski delavci nezaposleni po več mesecev na leto. Zdaj je v jugoslovanskih mestih dovolj gradbenih del, ki jih je mogoče nadaljevati tudi pozimi. Zato se je 15.000 gradbenih delavcev v Beogradu obvezalo, da bo ostalo na delu vse dotlej, dokler ne bo pritisnil hujši mrz, ko bodo nadaljevali z delom v zaprtih prostorih. Z nadaljevanjem gradbenih del pozimi bodo pospešili izpolnitev petletnega plana. Pozimi se bo usposobilo tudi več gradbenih delavcev za kvalificirane delavce.

Ovčarstvo je med vojno na Hrvaškem tako trpelo, da je zdaj približno polovico manj ovac kakor pred vojno. Zato so tudi izdali odredbo o omejitvi klanja ovac in preskrbeli so si 30 tisoč plemenskih ovac iz Makedonije. Za

izboljšanje ovčarstva bodo ustanovili največjo selekcijsko postajo v LR Hrvatski v Gospiću. V ta namen je odobren kredit 18 milijonov dinarjev. Za lansko leto je bilo namenjenih 6 milijonov din. Na tej postaji bodo lahko redili okrog 10.000 ovac.

Stara univerzitetna poslopja v Beogradu ne ustrezajo več svojemu namenu, zlasti ker se je število slušateljev zelo povečalo. Zato bodo med petletko zgradili novo univerzitetno četrt, kjer bodo združene vse fakultete, razen kmetijsko-gozdarske. Gradbena dela se bodo začela že spomladi. Najprej bodo začeli graditi poslopje za naravoslovno in matematično fakulteto.

V Zagrebu so pričeli graditi za mestna gradbena podjetja, ki zaposlujejo številne gradbene delavce in nameščence, delavsko naselje. Tu bo nastanjenih okrog 2.500 delavcev. Gradijo enonadstropne stanovanjske hiše, ki bodo imele po 20 sob.

Lani so cepili na Hrvaškem 988.000 perutnine. Cepili bi morali glede na število prijavljene perutnine 495.939 živali. Računajo, da mnogi rejci niso prijavili vse perutnine, zato je bilo cepljeno okrog 70 odstotkov živali. Kako potrebno je cepljenje, razvidimo iz tega, da je predlani zaradi kokošje kuge poginilo okrog milijon živali, lani pa le okrog 10.000.

Sadjarstvo in zlasti pridelovanje oliv ima zelo velik pomen za Dalmacijo. V letu 1948 bodo posadili mnogo sadnih dreves. Takoj po osvoboditvi so posvečali veliko pozornost pospeševanju gojitve oliv. Posadili so 53.600 dreves oliv in 94.600 drugega sadnega drevja. Za pospeševanje sadjarstva so priredili 61 tečajev. Vse to je precej vplivalo, da je bila lanskega leta letina dobra. V novi sadjarski sezoni nameravajo posaditi še 56.500 oliv in 101.500 drugega sadnega drevja.

„Živel bo ta narod“ je ime prvemu umetniškemu filmu, ki ga je izdelalo filmsko podjetje „Jadran“ v Zagrebu. 80 odstotkov scen je posnetih v naravi.

Dela pri regulaciji Vrnjaka so pred kratkim slovesno zaključili.

Vlada FLRJ je izročila ameriškemu zun. ministrstvu ostro protestno noto zaradi protijugoslovenskega zadržanja, da bi vrnila Jugoslaviji zlato v vrednosti 40 do 50 milijonov dolarjev, ki so ga pred nemško okupacijo prenesli iz Jugoslavije v ZDA.

KAKO JE NASTALA NOVA JUGOSLAVIJA

Nemci nas vse bolj stiskajo. Prodrli so na Sinjaje vino, grede k Lever Tari, Češpan polje, Kruševo in Uzlup so stalno pod njihovim ognjem, prodirajo proti Šavniku, najhuje pa je, danes hočejo popolnoma odrezati poslednji izhod s Pive, — pri Mratinju. Danes so iznenada prodrli v Goransko in Krstac. Naše enote na tem odseku so jedva uspele, da se umaknejo, da jih ne bi številne nemške kolone odsekale in obkolile. Nemci prodirajo v več valovih. Vsi so odlično hranjeni, po naših planinah marširajo zelo lahko, a letalstvo jim stalno meče municijo in hrano. Kakor hitro se ena enota utruji, ki druga zamenja, tako da ne prestandejo z napadom niti po dnevi niti ponoči. Razen tega so iz oddaljenih krajev pobrali nad 10.000 konj, skupno s konjevodci, pobrali so vse, kar so mogli, in vse to ljudstvo gonijo pred seboj in ga izrabljajo za vsakovrstna dela. Na ta način so Nemci dosegli, da so bolj okretni kakor mi, da niso odvisni od komunikacij, ampak da se lahko kretajo po vseh hribih in pobočjih. Nas mnogo ovira izčrpanost naših borcev. So enote, ki že več mesecev krvavijo, iz ene bitke grede v drugo. V zadnjem času je hrana zelo slaba, meso na vodi brez soli in nič več. Gledam po se-

bi. V zadnjem času se ne gibljem mnogo, košček slabega mesa nam je edina hrana, kruh redko kdaj vidimo, pa sem tako iznemogel, da komaj hodim. Kako je šele našim borcem — iz marša v borbo, iz borbe v novi marš in tako tedne in tedne.

Sobota, 2. maj.

Danes zvečer nismo dobili nobenih poročil s fronte. Samo preko »Svobodne Jugoslavije« so poslali naslednje obvestilo Arsi:

»Džido v težkem položaju, naj Arsa takoj krene tja, od koder je Kočar prišel lansko leto.«

Džido — to smo mi vsi. Arso se nahaja v centralni Bosni s peto divizijo bosanskega korpusa in mora s severa udariti Nemcem v hrbet.

Nedelja, 30. maj.

Sušičko jezero. — Milja Stanišić, Jera Kovačević in še neki tovariši so odredeni, da pomagajo sanitetskemu oddelku v tej ofenzivi. Število ranjencev se je povečalo in jih je okoli 1.700. Težkih ranjencev imamo 160. Razgovarjal sem se z Markom o naših bolnišnicah. Povedal mi je vest, ki me je zelo razžaloštila. Na Tari je padel naš Viča. To je bil eden izmed najboljših ljudi v bolnišnici.

Vedno je bil na začetku kolone ranjencev, vse od Prozora. Četudi je bil brez enega pljučnega krila — že pred

12. leti bi moral po vseh zdravniških predpisih umreti — je vedno uporno, partizansko vodil ranjence in skrbel zanje kakor oče.

Dosledno je uresničil besedo Črnega: »Partizan ne more biti bolan.«

Viča je bil dober komunist. Ko se je v začetku maja pokazalo, da stotine tovarišev v bolnišnici počasi ozdravljajo, ker intendantura ni organizirana tako kakor treba, je takoj prevzel to najbolj odgovorno in najbolj važno nalogo našega saniteta. Še mi je v žepu neko njegovo pismo, ki ga je poslal partizanskim voditeljem intendanture v vseh naših bolnišnicah:

»V intendanturi, kakor vidite, ni nobenih sprememb. Naša partija je sedaj pravilno ocenila vprašanje intendanture kot najvažnejše vprašanje v bolnišnicah in poslala tovariša Lacmanoviča in mene, da pomagamo, da se to ureči. Naš prihod pa bo zastoj, če ne boste tudi vi s svoje strani nudili pomoči in tako pomagali ozdravljenju stotin naših borcev. To je postavila pred nas naša partija in to se mora uresničiti.«

Viča je padel pri izvrševanju te naloge. Treba je bilo nujno prenesti neko hrano in sol iz Sandžaka na Pivo, kjer so ranjenci znova pričeli stradati. Viča je šel, samo da bi izvršil to nalogo. Ko se je vračal, so ga napadli četniki. Most na Uzlupu je bil porušen — morali so prebroditi Taro. In ravno ko je preplaval reko, je četniška krogla zadela tega dobrega našega tovariša. Čapajevska smrt.

Koča je nocoj krenil s svojo divizijo. Pred odhodom smo se pogovarjali. Nje-

gova divizija bo prešla Pivo in zasedla položaje pri Vučevu in Sutjeski. Na položaju Ščepan polje, Rudine, Uzlup jo bo zamenjala Sedma divizija.

V borbah pri Foči so naši zaplenili dva topa, vso komoro in arhiv nekega polka. Zaradi protinapada Nemcev smo uspeli, da rešimo samo arhiv. Tu smo našli zelo važen dokument — zaupno nemško brošuro o četnikih, ki so jo izdali 5. maja. Naloga te brošure je bila neposredno pripravljane nemških oficirskih kadrov proti nam.

Ponedeljek, 31. maj.

Podmilogora. — Sinoči bi bilo treba samo petnajst minut, pa bi se bili Nemci spustili s planinskih masivov nad Mratinjo in nam zaprli predzadnji izhod s Pive. Nemci so prodirali preko Stirna k Javorku in bi ga skoraj zavzeli, če ne bi dva bataljona Sedme krajiške brigade pod komando Rada Marijanca prodrla do grebena 15 minut pred Nemci in jih odbila v hudi borbi prsi v prsi. Junaško se bori Sedma krajiška brigada. Janj in okolica so dali naši vojski mnogo borcev — oni se danes maščujejo po vsej Jugoslaviji, ker jim je okupator šestkrat požgal vas. Nikdar ne bo pozabljena tudi njihova plemenitost o priliki prehoda preko Konjic. Brez vsakega povelja so na Bijeloj prenesli sto naših ranjencev na svojih puškah in jih tako rešili pred četniki.

Sedmi krajiški brigadi grede na pomoč Deseta hercegovska in Četrta proletarska. Že so prešle Mratinje in se vzpenjajo na masiv Volujak—Maglič. Prišlo bo do hudih bojev.

(Dalje)

NEW YORK

in brez nebotičnikov

Po beograjskem listu »Borba« posnemamo dva odlomka iz knjige reportaž in člankov o Ameriki, ki jo je napisal jugoslovanski novinar Šime Balen.

Po ulicah z vsake hiše vpijejo reklame. V najbolj različnih velikostih in barvah. Zelene, rdeče, modre. Visijo druga nad drugo.

Po nedotakljivih pravilih »svobodne konkurence« in borbe za profit lahko vsak bussineman izveša kakršno reklamo hoče. Vsaka trgovina obleke, vsak bar, vsak dragster (posebna ameriška kombinacija lekarne s trgovino z mešaním blagom) hoče povedati svetu, da je njegovo blago najboljšje in postrežba najhitrejša. Zato izstavlja čim večjo in čim bolj hvalisavo reklamo v čim bolj živi barvi. Samo da bi pritegnil pozornost mimoidočih, da bi jih pritegnil k sebi.

V reklamah vodi Broadway. Tu se reklama razvija do virtuoznosti. Broadway, posebno del okrog Times square, ves gori v svetlobi reklam. Prebivalstvo New Yorka ga imenuje »velika bela cesta«.

Česa si vse ne izmislijo za reklamo! Ogromne plošče z gorostasnimi električnimi črkami tolčejo — z vseh strani. Direktno v glavo — v oči, v možgane. Slike s pikatno napravljenimi ženskami. Fantastične risavice. Premikajoča svetloba, ki se zliva kot potok, migota in blešči. Celi stripi in tudi filmi. Vse to v najbolj fantastičnih barvah obkroža mimoidoče in se jim vsiljuje v zavest in podzavest. In če gre človek samo enkrat po Broadwayu, potem se bo tudi proti svoji volji zapomnil, katera cigareta ali kateri žvečilni gumi je najboljši. In ko bo stopil v prvi dragster, bo nehotično zahteval to pivo, cigareto ali gumi.

Kino-reklame pa prekašajo vse: polgole igralke, cowboyi v diru z lasom in revolverjem, morilci s krvavim nožem v rokah, neokusne ljubavne scene. Vse to v ogromnih, nenaravnih dimenzijah kliče človeka, naj stopi v kino. Za reklame izbirajo vedno najbolj senzacionalne stvari, čim bolj privlačne poze in čim bolj grozne scene. Vse to razdražuje najbolj negativne strani človeške domišljije.

Po Broadwayu se neprekidno stekajo množice ljudi. Poslovni ljudje, sprehajalci, brezposelni, obiskovalci kinematograf in barov. Gredo in se prerivajo v tem kotlu, obračajo se, kličejo, gestikulirajo in pripovedujejo. Dišijo pudri in parfumi. Iz bližnjih lokalov hrešče jazz kapele, tolčejo bobni in zavijajo pevačice.

Poleg bogatih izložb so se namestili prodajalci cenenege, navadno ukradenege nakita. Oni nimajo privlačnih reklam. Zato kričijo, vpijejo in vabijo publiko. Hvalijo svoje blago. Pretiravajo. Prav tako kakor reklame. Toda tudi med njimi vlada načelo »svobodne konkurence«.

»Dolar, en sam dolar,« in kaže na živopisane uhane in prstane, ki se prelivajo v nešteti barvah.

Vrag vedi, ali je vse to res nekaj vredno, ali je samo pobarvano steklo.

Vpijejo ti prodajalci in vabijo publiko, a z enim očesom budno pazijo, da se ne bi od kje pokazal policaj. Kakor hitro ga zagledajo, dvignejo svojo trgovino, bežijo, se zgublajo v množici in znova začenjajo sto metrov dalje.

Poleg reklam, sprehajalcev in prodajalcev so neobhodni rekviziti Broadwaya — berači. Vsakokrat, ko sem se sprehajal po Broadwayu, sem našel na te bedne ljudi, ki v bogati Ameriki prosijo mimoidoče za kakšen cent. Prerivajo se s pesmijo skozi broodwayski vrvež, ali

pa sedijo pred kakšno izložbo in držijo pred seboj krožnik za milodare.

Po pločniku so razmetani kioski s časopisi. Senzacionalni naslovi z ogromnimi črkami spominjajo na okolišne reklame. Kakor tovarnarji piva in žvečilne gume, ali filmska društva, mojstrsko postavljajo svoje reklame, da vsilijo svoje proizvode, tako tudi novinarska podjetja vabijo publiko s senzacionalnimi naslovi in skušajo, da bi čim bolje prodali svoje — ideje. Neverjetni naslovi. Najbolj čisto, skoraj vsak dan o rdeči nevarnosti, ki grozi Ameriki, ki hoče zrušiti idealni ameriški način življenja: »Rdeči planirajo svetovno revolucijo.« »Rdeči zapri tri Amerikance.« »Rdeči so pripravljali državni prevrat v Meksiki.« »Rdeči v Hollywoodu.« In tako dalje. A »rdeči« so vsi, ki ne mislijo tako kakor Herst, Patterson ali Sulzberger. Rdeči so jim Rusi in Jugoslovani, Mao Tse Tung in Lombardo Tolledano, Wallace in pokojni Roosevelt, Charlie Chaplin in Katarina Hepburn...

Harlem! — To je zamorski del Manhattan, zamorski ghetto.

— Ghetto, se bo kdo vprašal: — Ali je v polovici 20. stoletja in to po zrušitvi fašizma, lahko še nekje ghetto? Da, ghetto je v Ameriki, v »demokratični« Ameriki, in tudi v njenem najbolj liberalnem mestu New Yorku.

Črnci ne morejo stanovati, kjer bi hoteli. Ne, črnci so po mnenju ameriških vladajočih krogov nižja rasa in morajo živeti ločeno od belcev — da jih ne pokvarijo. Na Manhattanu lahko črnci živijo samo v Harlemu in v kakšnem bohemskem kvartu. Črni lahko delajo tudi v drugih delih Manhattan in pridobivajo svojim delodajalcem profi. Ali zvečer morajo črnci v — Harlem.

Znano je, da imajo črnci veliko smisla za umetnost. Posebno za glasbo. Dali so vrsto najboljših pevcev: Paul Robinson, White, Lina Horn. Kulturni del ameriške publike jih posluša z uživanjem. Robinson je slavljen po vsem svetu. Pokojni predsednik Roosevelt je klical Whitea celo k sebi na dom. Tudi oni ne morejo stanovati nikjer v Manhattanu, razen v Harlemu. Predsodki ameriških meščanov, ki jih podpira vladajoča klika wall-streetskih magnatov, so strašni.

Harlem je del New Yorka, kakor recimo Slavija — Beograda in Medveščak — Zagreba. Ulice New Yorka vodijo v Harlem. Med njima ni nikakršne niti politične niti fizične meje. In vendar se zdita kakor dva svetova, dva antipoda. To protislovje zavzema posebno v jugovzhodnem delu Harlema kar strašne oblike. Tu je tako imenovani Lover East Harlem. Lower East Sud, Boweri in Dead End so beda. Lower Harlem je dno bede. Ta slika je tem strašnejša, ker se ravno ta Lower Harlem nadaljuje v najbogatejši ulici New Yorka — v Park in Madison aveniji. Madison avenija je znana zaradi svojih trgovin. Park zaradi razkošnih stanovanj newyorških bogatašev. Tu so stanovanja od deset, petnajst, dvajset sob. Nekaj nadstropij, včasih cele hiše so stanovanje ene same družine. To so samo sezonska stanovanja. Druga so izven mesta — na farmah, v planinah ali na morju. In v istih ulicah, kjer je razkošje doseglo svoj višek, v teh ulicah je malo bolj severno — v Harlemu dno življenja.

Nekega dne sem hodil s skupino ameriških in tujih novinarjev po tem kraju. Majhne zidane hišice, črne od starosti in nesnage, se v strašni podobnosti razšir-

jajo na vse strani in ustvarjajo težko, mračno psihozo. Zaustravili smo se pred eno teh hiš. Okna brez stekla so strumela v nas, kakor izpite oči. Okoli hiše razmetana opeka, deske, apno, posoda. Stopnice razbite. Kakor da bi bila večeraj bombardirana. Pred hišo se je igrala skupina bledih, umazanih otrok.

Presenetila nas je ta slika. Ali je mogoče nekaj takega v Ameriki? V bogati Ameriki, v New Yorku, kjer je zbrano zlato skoraj vsega kapitalističnega sveta.

Tudi naši ameriški prijatelji so prese-nečeni obstali. Eden od njih je stresel z glavo, stisnil ramena in dejal:

»To vidim prvič.«

»Nekaj takega se vidi tudi pri nas v Jugoslaviji,« sem dejal. »Samo pri nas se je polna štiri leta vojskovalo in brez štednje bombardiralo. Čez leto, dve, nekaj takega ne boste več videli v Titovi Jugoslaviji.«

»To je bombardiranje kapitalizma,« je vpadel v besedo francoski novinar.

Z nami je bila tudi neka harlemska črnka. Ona je član Harlemskega komunalnega odbora za stanovanjska vprašanja. Inteligentna, samostojna žena. Zelo uporno se bori za izboljšanje stanovanjskega stanja v svojem kraju. Peljala nas

je v nekaj hiš. Hiše vse enake. Mračni, ozki, nečisti hodniki spominjajo na srednjeveške, zapuščene samostane. Stanovanja kot kletke. Sobice nepobeljene, razpokani zidovi in stropi.

V nekem stanovanju smo našli mlado, lepo, visoko črnko. Ljubeznivo nas je sprejela. Pokazala nam je vodovod, ki je že nekaj tednov pokvarjen.

»Ni to zaradi pomanjkanja gradiva,« nam je tolmačila. »To je Amerika, dežela, ki ima vsega v izobilju. Teh cevi je, kolikor hočete. V uri, dve bi bilo mogoče vodovod popraviti. Ali hišni lastnik ga drži že tri tedne v takšnem stanju. Upa, da me bo na ta način prisilil, da se izselim in bi potem vzel drugega najemnika, ki bi mu zvišal najemnino.«

Na ulici smo srečali skupino črncev in belih ljudi. Šli so skupno. Razpravljali so živahno o nečem. Nobene razlike ni bilo med njimi. Naša črnka jih je s smehom poklicala:

»Halo...«

Zaustravili so se z nami. Spoznali smo se. Ko so slišali, da sem iz Jugoslavije, se je pričelo prisrčno stiskanje rok in udarjanje po ramenih. Neka črnka me je navdušeno spraševala za Beblerja, jugoslovanskega delegata na zasedanju Združenih narodov, ki je prav v tem času bilo.

»Prosim vas, pozdravite ga lepo in zahvalite se njemu in vsej jugoslovanski delegaciji za hraber in smel nastop v OZN proti rasni diskriminaciji.«

Vprašal sem jih, kaj mislijo o Jugoslaviji. Druga črnka je vpadla prvi v besedo:

»O, zelo ljubimo Jugoslavijo, very, very much.«

»Zakaj?« sem vprašal.

»Zato, ker se tako junaško bori za pravice zatiranih.«

Razšli smo se kakor stari znanci. Neka črnka iz njihove skupine mi je stiskala roke in dejala:

»Pozdravite zelo, zelo Jugoslavijo in Tita...«

V njenem glasu je bilo polno ljubezni in zaupanja.

KULTURNI Vestnik

Anton Aškerc

Dne 9. januarja 1856. leta se je rodil pri Rimskih toplicah naš največji pesnik balad in romanc Anton Aškerc. Po dovršeni srednji šoli je Aškerc, dasi do duhovniškega poklica ni imel pravega notranjega nagnenja, stopil v mariborsko bogoslovje in bil nekaj let nato posvečen za mašnika. Služboval je v več krajih na Štajerskem, nato pa stopil v pokoj in postal arhivar pri ljubljanskem mestnem magistratu. Umrli je 10. junija 1912. leta v Ljubljani.

S svojimi pesmimi se Aškerc ni oglasil tako zgodaj kot večina naših pesnikov. S štiriindvajsetimi leti je objavil v dunajskem »Zvonu« pod psevdonimom Gorazd svojo prvo pesem. Šele kot kaplan v Podsveti se je resneje posvetil poeziji, in sicer najprej liriki. V tradicionalnem slogu je izražal najraje svoje domoljubno mišljenje in svojo ljubezen do narave, a včasih tudi ljubavna čustva in verski dvom. Pozneje pa se je posvetil povsem pripovednemu pesništvu. Motive za balade in romance je najraje zajemal iz burnih časov slovenske preteklosti in preteklosti slovenske zemlje. Zgodovina drugih slovanskih narodov in svetopisemske zgodbe so mu tudi dajale snovi za njegove pripovedniške pesnitve. Bogat vir so mu bila narodna izročila, posebno pa se v njegovih pesmih zrcali sodobno življenje in trpljenje, družinsko, socialno in narodno. Posebnost Aškercčeva so njegove parabole (prilike), v katerih se odkriva njegova življenjska filozofija. V teh svojih pripodobah se je očitno priznal k svobodni misli, »ki si bo osvojila ves svet«. Zaradi tega preobrata v svojem duševnem življenju je bil Aškerc izpostavljen hudim napadom Mahniča, ki je grajal njegove pesmi, češ da niso v skladu s krščanstvom. Aškerc na vse te graje ni

odgovoril samo s satiričnimi prispeodobami, ampak tudi s tem, da je v še ostrejši satiri izražal svoje nazore o socialnih in družbenih napakah, da je še bolj odločno nastopil zoper vsake vrste zatirance in se vedno bolj očitno postavil zoper krščansko svetovno naziranje. V tem letu (1890) so o veliki noči izšle njegove »Balade in romance«, v katerih je dosegel višek svoje poezije.

Pozneje se je Aškerc znova vrnil k liriki; nadaljeval je vrsto pesmi »Iz popotnega dnevnika«, v katerih je podajal dojme s potovanja po Italiji, Slovaki, Češki, Turčiji, Bolgariji, Srbiji, slika je socialno zelo tedanjih dni, opeval moč narave in kralj značaj svoje in moderne poezije. Leta 1890 je izdal »Lirske in epske poezije« in jim dodal še več lirskih pesmi in nekaj balad iz prejšnjega časa.

S to zbirko je vrhunec svojega pesniškega dela že prekoračil. Pozneje je izdal tudi tri dramatične slike in hkrati delal z vneto več let kot urednik »Ljubljanskega zvana«.

Nekaj let nato je izšel »Četrty zbornik

poezije, kasneje še nekaj epskih pesnitev, nakar se je zopet vrnil k baladam in romancam.

S svojimi pesmimi, zlasti z baladami in romancam je Aškerc odločilno vplival na mlajše pesnike, ki so se z vneto lotili pripovednega pesništva, zlasti balad in romanc. Aškerc je bil nedvomno naš najmočnejši pripovedni pesnik. Njegova pesem je nepretrgan boj svetov med lučjo in temo, med zatiranci in zatiranci.

Umetna gnojila leta 1948

Kakor vse kaže, bo pri nas spomladi 1948 na razpolago sicer dosti dušičnih solitrnih umetnih gnojil, ki jih izdeluje tovarna v Linzu, da pa bo veliko pomankanje fosfatnih in kalijevih umetnih gnojil, katere je treba uvažati iz Belgije, Luksenburške in sovjetskega zasedbenega področja Nemčije. Apneni dušik bo treba uvažati iz Jugoslavije.

Kako bomo torej gnojili, če bomo imeli na razpolago predvsem le dušično umetno gnojilo, apneni amonijev soliter? Dušična umetna gnojila vsebujejo sicer najdragocenejšo in najdražjo redilno snov, dušik, ki pa ob preveč enostranski uporabi lahko več škoduje kot koristi. Dušik namreč žene k rasti in zadržuje zorenje ter v preveliki enostranski množini povzroča poleganje žit, dovzetnost za rjo, razne gnilobne bolezni itd. Gnoj in umetna gnojila sploh delujejo dovoljno le tedaj, če damo zemlji, ako ta ni že deloma nasičena, vse redilne snovi: dušik, fosforno kislino, kalij in apno v pravem razmerju. Dočim navadni hlevski gnoj vsebuje vse snovi, čeprav ne v zadostni množini, vsebujejo umetna gnojila navadno le po eno samo redilno snov, razen na primer nitrofoska, katerega pa danes sploh ni dobiti.

Katere rastline rabijo razmeroma največ dušika? Na prvem mestu okopavine, potem oljnate rastline, dalje umetni pašniki in urejeni pašni travniki, v kolikor ti niso bili že zadostno preskrbljeni z gnojilom. Tudi krmske rastline, predvsem zelena koruza in koruza za silažno kisanje prenesejo skoraj neomejeno enostransko gnojenje z dušikom. Izmed žit najbolj poplačajo dušik ozimna pšenica in oves ter vpliva trosenje kakega dušičnega umetnega gnojila, predvsem solitra, po posevku pšenice, ki je slabo prezimila, čestokrat kot čudežno zdravilo.

Najmanj nevarno je pač enostransko gnojenje z dušičnimi umetnimi gnojili pri okopavinah (pesi, repi, krompirju itd.) in pri krmskih rastlinah. Na žitnih posevkih s preveliko enostransko uporabo dušika prepogosto tvegamo nevarnost poleganja, posebno na Slov. Koroskem, kjer sejemo povprečno le slabo odporne, stare domače vrste. Toda za rešitev slabe pšenice, ki bi jo sicer morali preorati, je vendar tudi morebitna enostranska uporaba dušika zgodaj spomladi prav na mestu.

Pravilna uporaba 100 kg kakega 16 do 20-odstotnega dušičnega umetnega gnojila (na primer solitra) zviša pridelke pri naslednjih sadežih in posevkih za 40 do 66 met. stotov pri krmski pesi, 16 do 20 met. stotov pri sladkorni pesi in krompirju, za 4 do 5 met. stotov pri

koruzi, za 3 do 4 met. stote pri žitnem zrnju in 6 do 12 met. stotov na travniku.

Čim bolj v »stari moči«, čim boljša je njiva ali travnik zaradi primerne stalnega obdelovanja prehodne preskrbe zemlje s humusom in apnom, tem boljši je učinek dušičnih gnojil in umetnih gnojil sploh.

Na površini 1 ha rabimo naslednje množine 16 do 20-odstotnih umetnih dušičnih gnojil (na primer solitra):

pri krmski pesi, kolerabi, zelju, bučah, krmski zeleni rži, umetnih pašnikih in pašnih travnikih 3 do 5 met. stotov;

pri sladkorni pesi, zgodnjem krompirju, koruzi, prav dobrih travnikih 2 do 4 met. stote;

pri krompirju, ogrščici (repici), repi, maku, furi 1,5 do 3 met. stotov;

pri ozimni pšenici oziroma ječmenu, ovsu, proti poleganju odporni rži (na

primer sorta Schlägler), osrednje dobrem travniku 1 do 2,5 met. stotov; pri jari pšenici, ječmenu, lanu, stročnicah do 1,5 met. stota.

Manjše tu navedene množine uporabimo bolj v suhih legah, v katerih je učinek in izraba umetnih gnojil manjša, večjo množino navedenega umetnega gnojila uporabimo v ugodnejših, rodovitnejših predelih.

Ob uporabi dušičnih umetnih gnojil naj po možnosti gnoji še vsak z naslednjo množino fosfatnega gnojila:

200 do 300 kg pri žitu, zgodnjem krompirju, pesi, koruzi, repi, ogrščici in na travniku.

150 do 200 kg pri krompirju in ostalih sadežih. Tudi dodatek 100 do 200 kg kalijeve soli na 1 ha, posebno na lahki pešeni zemlji v vlažnejših legah poleg navedenih količin dušičnih in fosfatnih gnojil lahko prav tako znatno poveča pridelok.

Ta navodila naj vam predvsem služijo v primeru, če vam bo mogoče nabaviti si do spomadi v resnici le dušično umetno gnojilo. Kočuški

Poskusna molža

Poskusna molža obstaja v tem, da redno opazujemo množino mleka, ki ga daje krava. To redno opazovanje opravljamo na ta način, da vsakih 14 dni mleko vsake ali vsaj vsake plemenske krave zjutraj in zvečer stehamo in zmerimo. Opazovalnega dne namolzena množina mleka velja za povprečno količino za sedem prejšnjih in sedem naslednjih dni. Ako množimo ugotovljeno množino mleka s 14, dobimo množino za štirinajstdnevno opazovalno dobo. Vsota količine mleka vseh štirinajstdnevni opazovalnih dob v enem letu nam z zadostno gotovostjo pove letno množino mleka dotične krave. Ako opazujemo vsak mesec le po enkrat, je uspeh precej dvomljiv. Tedensko opazovanje pa nam ne pokaže bistveno drugačnih uspehov kakor štirinajstdnevno.

Prvi in glavni namen poskusnih molž je ta, da z njimi omogočamo in izpopolnimo izbiro plemena, ker igra pri tem izbiranju z gotovostjo določena letna količina mleka važno vlogo. Ako izbiramo po načrtu in s kontrolo, nam bo mogoče v določeni dobi izboljšati goveje pasme glede na množino mleka. Saj imamo pri nas kraje, kjer letni donos mleka pri eni kravi ne dosega niti 1000 litrov! Zaradi tega naša živina še ni v nevarnosti, da bi mogla zaradi povečanja donosa mleka trpeti glede na zdravje. Majhna količina mleka pomeni velikansko znižanje surovega pridelka naših hlevov in s tem tudi znižanje čistega dohodka. Ravno mleko pa je najzanesljivejši in največji pridelok v hlevu.

Očitno je, da mora količina mleka znatno vplivati na uspeh živinoreje, ker je mogoče ta uspeh znatno dvigniti. Mlečna krava laže in bolje redi svoje tele, ki mu mleka tedaj ni treba odmerjati.

Poskusna molža daje živinoreju tudi prav porabne podatke glede na množino krme, ki jo je treba pokladati živali. Kdor se razume na pokladanje krme, ve iz lastnega izkustva, da rabi slaba mlekarica manj krme, da se nahrani v pravilni meri, kakor pa dobra mlekarica. Če se živinorejec v tem pogledu podrobneje zanima za svoje krave in opravi vsakih 14 dni poskusno molžo, utegne prihraniti krme, jo pa lahko tudi pravilneje porazdeli. Umnemu živinoreju zadostuje, da ve, da potrebuje za ohranitev 500 kg žive teže 10 kg in za proizvodnjo 1 litra mleka 1 kg dobrega sena ali pol kilograma otrobov.

Dr. F. B.

Umetna oploditev živine

Naravna oploditev živine se opravi s tem, da samec naskoči samico in pri tem izloči seme, ki se v maternici samice združi z jajcem, iz katerega se potem začne razvijati novo živalsko bitje. Ta način oploditve je zvezan z različnimi nepravilnostmi. Predvsem se z njim prenašajo spolne bolezni od bolne samice na samca in od tega zopet na druge samice. To okuževanje je toliko težje preprečiti, ker se bolezni pokaže šele nekaj dni po okuženju. Tudi razne druge živalske bolezni se lahko širijo po tej poti in nekatere izmed njih pogosto povzročijo popolno jalovost, kar povzroči živinoreju občutno izgubo. Med take bolezni spada tako zvana »trihomonijaza«, ki ima za posledico jalovost živine in ki je tudi pri nas že precej razširjena.

Da bi te nepravilnosti odpravili, so živinorejski strokovnjaki že davno iskali sredstva, da bi samčevemu semu spravili v maternico samice brez telesnega stika obeh živali. Poizkušali so na razne načine, toda praktično so začeli samice umetno oplodjevati šele v Sovjetski zvezi po zaščiti ruskega učenjaka Elije Ivanova. V prvi svetovni vojni je bil namreč v Rusiji znaten del živine uničen in bi ga bilo mogoče z naravnim razmnoževanjem nadomestiti šele v več letih. Pri teh stremljenjih so ljudske oblasti učenjake v polni meri podprle in se je tako že pričelo umetno oplodjevanje v velikem obsegu. Iz Sovjetske zveze se je potem razširilo tudi v druge države, zlasti v Ameriko, kjer je zavzelo znaten obseg. Zato je

prav, da se tudi naši ljudje seznanijo z njim.

Umetna oploditev živine se opravi na ta način, da pustimo samca naskočiti iz lesa narejeno samico, ki ima umetno nožnico, v katero se izlije samčevemu semu. Izkušnja je pokazala, da samca z umetno samico ni težko prevarati. Tako pridobljena množina semen zadostuje pri konjih za približno 10 kobil, pri govedu za 15 krav, pri ovcah pa še za znatno večje število.

Pridobljeno seme se najprej razredči s posebno tekočino in se potem vbrizga v nožnico ali po možnosti naravnost v maternico z nalašč za to pripravljeno brizgalnico. Seme se lahko ohrani živo pri goveji živini in ovcah 3 do 5 dni, pri konjih le 12 ur. Ta čas zadostuje, da se seme prenese tudi na večje daljave.

Velika korist umetnega oplodjevanja je v tem, da se prepreči, kakor smo že omenili, prenašanje različnih živalskih bolezni. Razen tega zmanjšamo s tem število potrebnih plemenjakov, kar pomeni zopet znaten prihranek pri stroških za vzdrževanje samecev. Končno nam umetno oplodjevanje nudi večjo gotovost, da se živina ubreji. Samo ob sebi umevno je umetno oplodjevanje važno predvsem za kraje, kjer je živinoreja zelo razširjena. Pri nas na to do sedaj nismo mislili, ker imajo tudi večji kraji le omejeno število živine. Toda s primerno organizacijo bi bilo tudi v naših krajih mogoče uvesti umetno oplodjevanje in s tem izkoristiti prednosti, ki jih daje. Inž. V. O.

FRANCE BEVK
KAPLAN
MARTIN
ČEDERMAC

Dospela sta bila na vrh brda, kjer se je cepila steza. Počivala sta oprta na palice, da bi končala razgovor in se poslovila. Sonce je stalo že tik nad obzorjem; oblaki so se raztegnili čez polovico neba, bili so krvavordeči. V Nadiško dolino, ki je zijala pod njima, je že legala senca.

»Kako le more?« se je Potokar grenko nasmehnil. »Zate je to nepojmljivo, zame tudi.« Pogled se mu je uprl v vrhove gora, ki so odsevali večerno zarjo, kakor da se mu je zapičil v neko misel. »Zame tudi. A vendar...« Znova je utihnil in povzel po kratkem premolku: »Kakšni revčki smo ljudje! Ako dobro premisliš, se mu vendar ne moreš čuditi. Skubin nima nikakega narodnega čuta, brez korenin je, brez tal pod nogami... Kar dela, ni iz prepričanja, pri tem ga vodijo sebični nameni... To je najhujše. To je zlo!«

Govoril je počasi, kakor da mu le stežka prihajajo besede. Ves čas se je oziral v nasprotni breg in ni pogledal Čedermaca. Ta je stal pred njim nepremičen, kot lesenel, nobene besede ni preslišal, sproti mu jih je bral z ustnic. Pred očmi mu je nastajala tragična Skubinaova podoba, ki jo je bil v glavnih obrisih že sam začrtal, a se je zdaj zdrazil pred njo. Oživele so mu vse besede, ki so bile pale na žeganju v Rupl. Bolesno so se ujemale s Potokarjevimi pripovedovanjem. Sramoval se je, navdajalo ga je sočutje, bilo mu je hudo do dna duše. Ali so mar oni krivi, da ni dobil mesta, za katero se je potegoval z nedovoljenimi sredstvi? Kakšno maščevanje si je izmislil, bedni človek? Ne, ni ga moglo opravičiti, da je bil le slepo orodje v Zanettijevih rokah. Cavaliere bi se rad z njegovo pomočjo zopet prikopal do ugleda. Morda se mu to posreči. Okoliščine so bile ugodne, roke so željno zgrabile za ponudeno jim odkupnino...

»Pa kaj misli, da bo imel od tega?« je Čedermac vzkliknil iz svoje poslednje misli. »Monsignor ne postane...«
»Monsignor ne, a morda župnik,« se je Potokar nasmehnil. »Plačilo dobi, četudi morda ne tako velikega, kakor ga pričakuje. Saj so nekaterim že samo za podpis ponujali tisočake.«
Čedermaca je nemilo zadelo; zdrznil se je in pogledal tovariša. Ali misli njegova? Ne. Kazno je bilo, da je tudi Potokar to doživel. In še drugi. To mu je bilo v olajšanje. Niso se drznili le njega žaliti s sramotno ponudbo.

»Ali jih je mar kdo vzel?«
Potokar mu ni takoj odgovoril. Ozrl se je po dolini, nato po gorah, daleč na drugo stran.

»O tem mi je težko govoriti,« je skomizgnil z rameni. »Ne bi hotel po krivem natoleevati. Sumim, da jih je kdo le vzel... kdo, ki bi se bil pa že tako vdal...«

In sta zopet molčala. Same bridkosti, ki so stiskale srce in dušile besede. Čedermac je kot omotičen od bridkih občutkov gledal predse. Kdo? Saj je vseeno. Ljudje smo, na koncu koncev je vse razumljivo... Na Matajurju in na grebenih Kolovrata je še zmeraj gorelo večerno sonce.

»Ako vidiš Skubina, reci mu, naj pride k meni!«

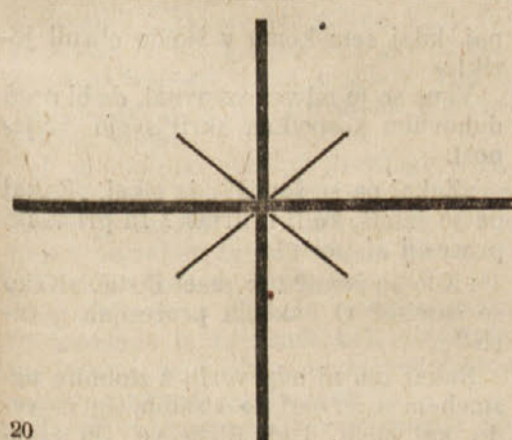
»Prav.«
In še se nista mogla ločiti.

»Ali je Vatikan obvešččen?« je vprašal Čedermac.

»Bojim se, da ni. Ali pa le pristransko. Poizkusili smo ga obvestiti, a so nam zaprli vse poti. To je sumljivo. Ne bomo odnehali... V nedeljo je pri meni posvetovanje. Pridi tudi ti!«

»Ne,« je rekel Čedermac po kratkem premolku. »Le sami naredite. Saj veš, kako je z menoj. Opazujejo me, morda bi moja navzočnost stvari le škodila. Kar boste sklenili, bo že tako prav. Z vami sem...«

Poslovala sta se in izgnila vsak na svoji stezi med grmovjem. Sonce na vrhovih je bilo že ugasnilo, pisane barve

»Ali ni nobenega sledu, kako se je to začelo? Nič?«

»Pač. Je! Mislim, da se ne motim glede neposrednega povzročitelja. Sam si ga malo prej omenil.«

»Skubin!« je vzkliknil Čedermac.

»Ako dodaš še Kručila, ubogo šemo, ki je ves pod njegovim vplivom, ne boš obrekoval, kakor me je sram to izreči.« Čedermacu je grozeče pela palica; hodil je ves zamišljen, s težkim srcem. Čudni glasovi, ki jih je slišal o Skubinu in jim v svoji dobroščnosti ni mogel verjeti, so se mu zdeli stokrat potrjeni. Bilo mu je grenko, obhajalo ga je začudenje, hkrati se ga je polasčala ogorčenost.

»Glej, in vse dni mi je bil v mislih,« mu je hripavo prišlo iz grla. »Saj sem vedel, da je lahkomišeln, a da je tak... Kako le more?« se je razburil. »Kako le more?«

O slovenski ljudski noši

malo vemo. Navadno mislimo, da je ljudska (običajno rečemo »narodna«) noša tista, ki jo vidimo v slavnostnih sprevidih, na prireditvah itd. V duhu vidimo avbe, pisane dele obleke, okraske... Pozabljam, da obsega pojem ljudske noše vse, kar je naše ljudstvo kdaj v preteklosti nosilo in kar še danes nosi. K noši pa spada tudi obutev, lasje, brki, torba, palica...

Prav težko je ugotoviti, kakšna je bila noša v daljni preteklosti. Toda v knjigah, arhivih (listinah), na slikah najdemo precej podatkov o njej. Pred kakimi 150 leti pa so jo že natančneje opisovali in slikali, vendar vse premalo. Še danes nimamo objavljene dobre razprave o naših nošah.

KOROŠKA

Noša v Mežici, Rožu in Podjuni je imela svoje posebnosti, po katerih se je ločila od zilijske noše. Moški so nosili platneno srajco s kolirjem, svilen ovratnik, ošpintelj, irhaste dokolenke, hlače na lesu ali polkence — štirioglat del, ki se spredaj pripenja; hlačnice so pod kolenom zavezovale z usnjenimi trakovi. Telovnik — lajbič — je rdeč ali črn; kratki jopič pa iz sivoga sukna. Čevlji so bili nizki, nogavice pa raznih barv. Dolgi ovčji kožuh je imel na hrbtu vezene.

Zenske so oblačile rokavce, srajco, janko, niedere (moderc); čez ramo so imele svileno ruto, odreo. Pokrivale so se s koroško avbo ali črno kapo, pod nemškim vplivom pa tudi s klobuki.

V Zilji nosijo moški srešč — platneno srajco s svilenim kolarjem: ozke irhaste hlače do pod kolen; žameten, živordeč suknen ali svilen telovnik — pruštah; čezenj oblečejo lajbec — kratek jopič. Obuti so v bele volnene nogavice, nizke čevlje ali čez kolena segajoče škornje. Pod klobukom nosijo svileno kapo s colom.

Zenske nosijo kratko srajco — vajšpat, olšpat, ki ima ovratnik z nagubanim našivkom. Ozko spodnje krilo — rajavc oblečejo le za ples. Vrhnje kratko krilo z modrcem je ras, ki ima ob spodnjem robu prog v drugi barvi. Čez prsi imajo fcanatelj, svileno ruto, pripeto pod vratom z medanco. Debele bele volnene nogavice privezujejo pod kolenom s pisanimi panteljmi. Na glavi imajo adreo, ob praznikih pa pintl iz belega platna.

PRIMORJE

Pred več sto leti je bila opisana noša Kraševcev: temne kape, obšite s kožuho vino ali vidrovino in z rdečim čopom; siv jopič, kratke hlače; rdeče ali višnjeve nogavice; visoko podkovani škornji. Valvazor piše leta 1689, da so na Krasu nosili moški široke hlače iz debele-

ga sukna, kratke suknjiče; velike klobučevinaste kape. Zenske so se pokrivala s pečo, rahlo položeno čez glavo. V začetku devetnajstega stoletja so nosili v mrazu dolgo suknjo. Izdelovali so iz domače volne blago za hlače in suknjiče. Na slikah iz sredine 19. stoletja vidimo moške s kratkim rjavim suknjičem, kratkimi temnimi hlačami, dolgo rjavo suknjo. Zenske nosijo rokavce, ki jih imenujejo spodnji ošpetelj; njegove rokave zavijajo preko rokavov vrhnjega ošpetlja. Zavezovale so si belo pečo z rogijem

Zenske so nosile opleča, fanelco — životek; krilo nagubano, svilen, s širokim robom v drugi barvi. Fečov ali glavnik je vezana in s čipkami obrobljena peča. Pozimi so oblačile jopo iz domačega sukna.

Na Goriškem in v Brdih so še stedi preteklega stoletja moški oblačili temne, ozke, pod kolenom privezane hlače in bel jopič. — Zenske so tudi tu nosile ošpetelj.

V Beneški Sloveniji so Rezijanke rade nosile črno obleko. Rokavce

krilo je nagubano, iz rjavega ali črnega mezlana. Poročene so pritrdile kite na meden venec, pritrjen na glavi z žametnim trakom — šapljem. Čezenj so nosile platneno avbo z nagubanimi čipkami in vezanim trakom čez teme.

Dolenjska in Notranjska

Tu so zelo uporabljali platno za obleko. Moški so nosili dolge črne hlače brez žepov, ki so segale do polovice meč. Obuvali so škornje in se pokrivali s širokim klobukom, kakršnega je opisal Levstik v »Popotovanju od Litije do Čateža«. Na Notranjskem so poznali škornje z vlekom, žameten telovnik, svileno ruto in kastorec. — Zenska obleka je bila pisana; poznajo ošpetelj (rokavce); udomačena je bila peča, zvezana vrh glave.

Osrednja in zapadna Štajerska

je imela še v polpretekli dobi svoje značilnosti v noši, ki je bila v splošnem podobna kranjski noši. Moški so nosili platneno črno in sivo barvane hlače, ostalo obleko pa iz rjavega sukna. Zenske so polagale preko avbe pečo in so nosile škornje.

NA JUGU IN VZHODU

Značilno za nošo na jugovzhodu Slovenije je, da je tu obleka narejena iz domačega belega platna. V Beli Krajini nosijo moški čez gače, breguše iz belega platna robačo — srajco —, usnjeni pas imenujejo čemer, bele volnene nogavice pa kopice in klobuk škrljak. Lajbec — telovnik je iz belega sukna. Pozimi so nosili še čez vse suknjo ali halo. Čevlji so postole.

Zenske nosijo opleče z dolgimi rokavi in zatikajo za pas robače; krilo je gorenjka in dolenjka; širok pas iz raznih barv je tkanica, predpasnik pa zastor. Praznje oblačilo pod oplečem je ošpetelj s čipkami na koncu rokava. Obuvajo kopice in papučice. Poročene nosijo jalbo, belo, s čipkami obrobljeno pokrivalo pod belo pečo, zavezano na tilniku ali pod brado. Drugo tako spodnje pokrivalce poročenih je pocelj, pritrjen z belim trakom. Pozimi oblečejo zobunec brez rokavov.

Bela noša je v Beli Krajini še danes zelo živa; v raznih krajih je drugačna in močno raznovrstna.

(Dalje)

na levo in desno. Obuvale so rdeče nogavice.

V Vipavi so delali moško obleko iz rjavega sukna; hlače so imeli široke, kratko suknjo, svetlomodre nogavice, nizke čevlje in klobuk iz surove klobučevine.

Zenske so imele obleko iz domačega platna; bele rokave, rožasto zeleno krilo, na glavi rožnat robec.

V okolici Trsta so v drugi polovici minulega stoletja moški nosili suknjene hlače, segajoče nekoliko pod kolen; tem spodaj prekranim hlačam so rekli brente ali barješe. Telovnik — kamežlin je imel dve vrsti velikih osmeroglatih srebrnih ali posrebrenih gumbov, ki so bingljali in cingljali. Nogavice — kocjete so nosili modre, poleti bele; suknjič — jaketa je bil tudi okrašen z gumbi in kot hlače obšit z rdečim suknom. Klobuki so imeli široke kraje; zimsko pokrivalo so bili frkindeži; kušme iz vidrovine, obšite z zeleno svilo ali z žametom. Pozimi so imeli na sebi kapot — dolg plašč.

imenujejo srakica, rokave; spodnje krilo je kotula, zgornje krilo pa dola kiklija; životku pravijo tjamžot, predpasniku remijal; nogavicam — hlače.

O rezijanskih krilih poje pesem:

Kada na Ostrek pridemo,
naše Rezijanke videmo,
k' majo kratke janke, kratek ras,
k' jim rase trebuh vun čez pas.

OSREDNJA SLOVENIJA

Gorenjska

Moška noša sestoji iz dolge platnene srajce brez ovratnika; iz ozkih hodničnih hlač, ki so tudi iz mezlana (pol volne) ali sukna; segajo malo čez koleno; iz dolge rjave suknje iz padvana (po paduanskem načinu tkano blago). Pozimi so ogrnili ovčji kožuh; pokrili so se z nizkim klobukom, ki je imel široke krajeve.

Zenska noša Gorenjk: Preko dolge srajce oblečejo vrhno srajco do pasu, s širokimi rokavi in čipkami v zapestju;

neba so se čimdalje bolj stapljale v mrak. Med oblački so zagorele prve zvezde in na pobočju prve luči.

Tisto nedeljo je bila v Vrsniku maša mrtvaško tiha, brez petja. Čedermac po opravi ni izmolil navadnih zaključnih molitev, vzela je kelih in odšel v zakristijo. Verniki se temu niso čudili, bili so že pripravljani na molk. Poslednja novica, ki je gospod Martin ni skrival, je šla od ust do ust, dosegla slednjo hišo. Nič joka in hudih pogledov, vsak je molil zase in se zatapljal v svoje misli; le vzdihji so bili gostejši, glasnejši, bilo jih je razločno slišati v tihoti.

Po maši so se možje in fantje takoj razšli, a večina žena je ostala v cerkvi. Molile so rožni venec. Večernic ni bilo. Nedeljski popoldnevi v Vrsniku so bili zmeraj tihi, to nedeljo pa se je krčma nenavadno napolnila. Do kaplanije se je razleglo glasno petje, vmes trde besede in vpitje. Gospod Martin, ki je s knjigo v rokah sedel pred odprtim oknom in se drugače ni menil za glasove vasi, je zdaj pa zdaj začuden dvignil glavo.

Bil je miren, nenavadno miren, kakor človek, ki se je do konca vdal v svojo usodo. Zatekel se je k branju »Življenja svetnikov«, ki so »mnogo trpeli za Kristusa, a končno odnesli venec zmage«. Veliki, mogočni zgledi so mu bili v uteho, pomirjali so mu dušo. Le vpitje na vasi ga je vedno huje motilo, da je zdaj pa zdaj napeto poslušnil. Kaj se godi? Obhajala ga je tiha nejevolja, da ga mo-

tijo. Zopet in zopet se je poizkusil pogledovati v knjigo.

Z vasi je pritekla neka ženska; bila je upehana, imela je preplašene oči. Čedermac se je zavzet dvignil.

»Kaj pa je?«

»Vsi možje in fantje so pri Špehoniji,« je povedala. »Tako reč imajo. Tepli se bodo.«

»Pa zakaj?«

Tega ni vedela povedati.

Gospod Martin ni vedel, kaj naj si misli. Razen s prižnice se ni rad vtikal v zasebno življenje duhovljanov. Če le ni bilo velikih nerodnosti, je rad zamizal na eno oko. Prizanašal jim je majhne slabosti, zaradi zahajanja v krčmo jih še posebno ni pestil. Naj imajo svoje redko veselje. Niso se pijanili, ob razgovoru in balincanju so popili čašo vina in se mirno vračali domov... A danes ta dan, kakor da jih je obsedel vrag, Osupnilo ga je. Ali bi nemara radi privabili orožnike v vas? Potem bi ne bilo konca nesreč.

Naglo je stopil po klancu. Vso pot mu je trdo pela palica. Bil je hud; pripravljal je besede, da jih ozmerja kot paglavce.

Ob kapelici, ki se je belila v sivem dnevu, je stala skupina žena in deklet. Opazovale so prerivanje pred krčmo, sklepale roke in kdaj pa kdaj prestrašene vzkliknile. Zgledale so kaplana in se vse hkrati zgrnile na rob poti.

»Naj jih pomirijo!« se je oglasila Birtičevka, majhna, zajetna žena pšeničnih

las. »Moj je kot iz uma. Še kri bo tekla... Moj Bog in sveta Devica!«

Čedermac je molče še bolj pospešil hojo. Prevzemala ga je rahla bojazen, a obenem ga je imela jeza; moral je krotiti občutke, da se ne prenagli.

Krčma je šumela. Izba je bila polna fantov, skozi odprta okna je odmevala pesem. Možje so v dveh skupinah stali pred hišo, pod lipo in na kegljišču. Eni so gledali od daleč, se smejali in vzklikali, drugi pa so tiščali v Birtiča, ki se jim je besen in ves rdeč v obraz trgal iz rok. Silil je v Vanca Rakarja, ki je stal pod oknom in se mu porogljivo nasmihal.

»Pustite me, vam pravim!« je vpil Birtič, ki se mu je med ruvanjem odpel telovnik, da je kazal srajco; bil je že vinjen, še huje pa ga je pijanila besnost. »Prekliče naj, besede naj prekliče pred vsemi, ali pa ga udarim po gobcu!«

»Ne prekličem!« je Rakar strupeno sikal od okna. »Kar sem dejal, še ponovim. Če bi se pa rad tepel, kar sem!« mu je kazal močne, kovaške roke. »Kar sem!«

»Možje!« je Čedermac iznenada stopil mednje. »Kaj pa se tu godi?«

Izpustili so Birtiča in odstopili, kakor da so kaplanu naredili prostora. Birtič se je hotel zagnati proti kovaču, že je bil storil korak, a se je kljub jezi in pijanosti pred Čedermacem zavedel. V zadregi si je segel z roko na čelo.

»Pravi, da sem ovaduh,« se je zopet zbral, zagorel iz jeze in užaljenosti in pokazal na Rakarja. »Dokaže naj! Pove

naj, kdaj sem komu v škodo obrnil jeziki!«

Vane se je bil ves vzravnal, da bi pred duhovnim gospodom skrnil svojo vinjenost.

»Zakaj pa se šemiš?« je sikal. »Zakaj pa se šemiš, ko ti ni treba? In pri vsaki procesiji si poleg!«

»Kdo se šemi?« je rasel Birtič. »Kako se šemim? O kakšnih procesijah govoriš?«

Rakar mu ni odgovoril, z zlobnim nasmehom se je ozrl po sosedah. Oni že vedo, kaj misli. Tudi Birtič ve. Ob vsaki prireditvi, ki se je vršila v dolini, si je pripel na črno srajco dve vojaški svetinji in s košatim čopom dva kapi kot general odkorakal iz vasi. Že vedo, tega ne bo šele razlagal.

»Bodite pametni!« je rekel Čedermac, ki ga je bila minila prva jeza. »To so otročarije! Saj ste možje, ne paglavci, in se lahko po pameti pomenite.«

Iz izbe se je oglasila pesem, ki je odmevala od pobočij:

»Je pa davi slanica padla
na zelene travnike...«

Čedermac se je nasmehnil, hkrati ga je obšlo začudenje. Vrsničani v krčmi nikoli niso prepevali slovenskih pesmi. Zdaj pa so se drli prešerno, uporno, kakor da izzivajo ves svet... Novi udarec so bili sprejeti z grenkim posmehom. Kaj jih more še doleteti? »Še mašo naj nam vzamejo, ki je latinska,« je bil slišal porogljivo za svojim hrbtom. (Dalje)